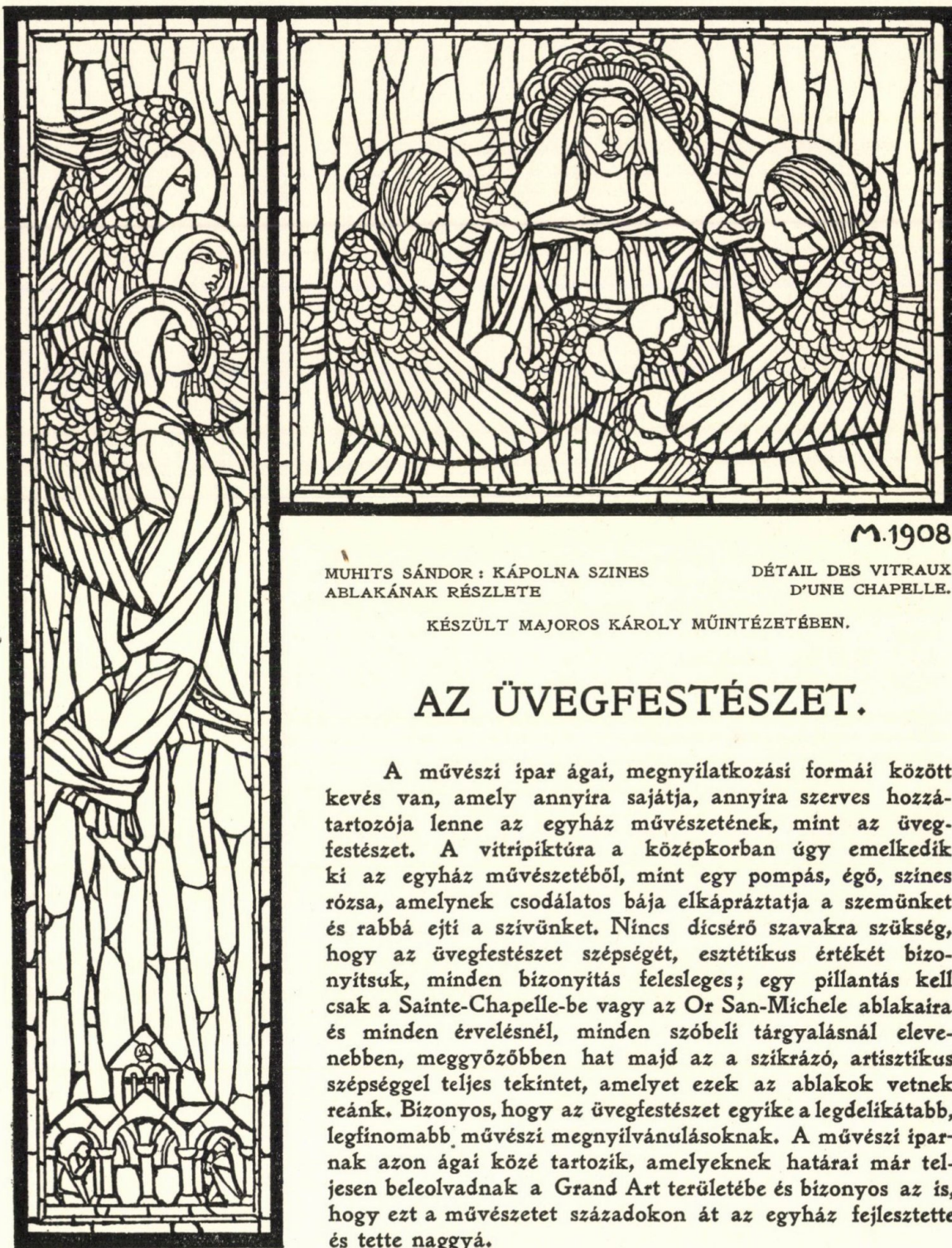

M.1908

MUHITS SÁNDOR : KÁPOLNA SZINES
ABLAKÁNAK RÉSZLETEDÉTAIL DES VITRAUX
D'UNE CHAPELLE.

KÉSZÜLT MAJOROS KÁROLY MŰINTÉZETÉBEN.

AZ ÜVEGFESTÉSZET.

A művészi ipar ágai, megnyilatkozási formái között kevés van, amely annyira sajátja, annyira szerves hozzátartozója lenne az egyház művészetének, mint az üvegfestészet. A vitripiktúra a középkorban úgy emelkedik ki az egyház művészetéből, mint egy pompás, égő, színes rózsa, amelynek csodálatos bája elkápráztatja a szemünket és rabbá ejti a szívünket. Nincs dicsérő szavakra szükség, hogy az üvegfestészet szépségét, esztétikus értékét bizonyítsuk, minden bizonyítás felesleges; egy pillantás kell csak a Sainte-Chapelle-be vagy az Or San-Michele ablakaira és minden érvelésnél, minden szóbeli tárgyalásnál elevebben, meggyőzőbben hat majd az a szikrázó, artistikus szépséggel teljes tekintet, amelyet ezek az ablakok vetnek reánk. Bizonyos, hogy az üvegfestészet egyike a legdelikátabb, legfinomabb művészi megnyilvánulásoknak. A művészi iparnak azon ágai közé tartozik, amelyeknek határai már teljesen beleolvadnak a Grand Art területébe és bizonyos az is, hogy ezt a művészetet századokon át az egyház fejlesztette és tette naggyá.

Az egyház vezetőszerpe az üvegfestészet kifejlesztésében egészen természetes és érthető. Az egyház adta meg az üvegfestészetnek a magasba vezető lendületet, mert az egyháznak volt leginkább szüksége az üvegfestészetre. A templom az áhítat megszentelt helye s éppen ezért felépítésében, berendezésében úgy kell megalkotva

lennie, hogy minden egyes porcikájával ezeket a lelki funkciókat segítse elő s lehetőleg visszatartson minden olyan impressziót, amely ezekre a funkciókra zavarólag hathatna. A legbuzgóbb ember is csak ember, a fülei emberi fülek, a szemei emberi szemek, a figyelme emberi figyelem s ennél fogva gyarló. Fülébe behatol az emberi élet zakatoló zaja, szemét elkápráztatja a fák kuszán virágos ága s figyelme úgy ingadozik, mint a szélhajtotta pehely. A templom a maga egész berendezésével meg kell hogy akadályozza az emberi érzékeknek ezeket az eltévelyedéseit, s éppen azért a templom a hívő embert bizonyos mértékben elzárja a külvilágtól. És ennek a célnak szolgált az üvegfestészet is, amely a külvilág szeszélyesen változó képét zárta el az ember szeme elől. A színes ablak átbocsátotta a világosságot, de elzárta a kilátást s ez a tulajdonság tette az egyház előtt annyira kedvessé. S ezért, bár a profán művészetben is előkelő szerepet játszik az üvegfestészet, mégis az egyháznál volt igazán otthon s úgy első kezdetében mint későbbi magasrangú kifejlődésében úgy szerepel, mint az egyházi művészet speciális hajtása.

Fejlődésének története természetesen az egyes korok felfogása és ízlése szerint változó. Legrégibb kezdete a XI. és XII. századra esik, de első és egyszersmind legtökéletesebb, legteljesebb kifejlődését a XIII. században nyerte. Ez a kifejlődés egybeesik a gót stílus uralomra jutásával. A romantikának nem voltak nagy ablakai s azért az ablakok artisztikus megtervezése ebben a korban nem volt elsőrangú kérdés; a gótika felvirágzásával kapcsolatban ellenben a templomablak minemősége elsősorban érdekelte az építőművészetet, mert a gót templom falmezéjét hatalmas ablakok tagolják, amelyek nagy szerepet játszanak a templom belső artisztikus kiképzésében. Ezért vált a gót ablakművészet olyan csodálatosan tökéletessé, hogy előtte ma is bámulva, meghatva áll meg a laikus és művész egyaránt. A gót stílus elmúltával azután a vele egybekötött vitripiktúra is aláhanyatlott, és a reneszánsz híhetetlen nagy művészi lendületére volt szükség, hogy új életre ébredjen. A reneszánsz az üvegfestészet második nagy virágzási kora, amely nem állt ugyan olyan egészséges artisztikus alapokon, mint a XIII. század, amelynél azonban mindent pótol az a körülmény, hogy az ablakaikat Filippino Lippi, Leonardo da Vinci, Raphael, Dürer és Holbein tervezték, akik itt is egy csomó nagyszerű alkotással ajándékozták meg az emberiséget. A reneszánsz fejlődését azonban mi sem jellemzi inkább, minthogy a nagy mesterek egyéniségének eltűnével teljesen aláhanyatlott az üvegfestészet is. Az epigonok a nagy elődök kvalitásai nélkül a természetes fejlődésből kikököntetett üvegfestészetet nem tudták a régi magaslaton megtartani s az a XVII. és XVIII. század folyamán annyira megromlott, hogy a XVIII. század végén még a technikáját is újból fel kellett fedezni. A modern idők friss szellőjére volt szükség, hogy újból életre keljen. A tisztultabb esztétikai felfogás ismét felismerte az üvegfestészet művészi értékét és ma már alapos a remény, hogy a mi korunkat, a közvetlen következő időket jelölhetjük meg majd, mint az üvegfestészet harmadik virágzási korszakát. Ez természetesen csak akkor lehetséges, ha az új életre ébredő vitripiktúra megtalálja a fejlődés helyes alapjait, ha felismeri az elveket, amelyek az üvegfestészet újkori nagyságának alapkövei. A régi idők példái és a modern esztétikai felfogás összevetésével kell vizsgálat tárgyává tenni a színes templomablak artisztikus mivoltának feltételeit.

A templomablak akár művészi, akár nem, csak éppen olyan ablak, mint akármilyen más ablak s bár különös rendeltetésénél fogva bizonyára vannak különös sajátosságai, sok tekintetben viszont teljesen megegyezik a mindenfajta egyéb ablakokkal. A különös és általános szempontot egyaránt szem előtt tartva, három követelményben állapíthatjuk meg az ablak szerepét. Először: átbocsátja a világosságot, másodsor: biztosítja a kilátást, harmadszor: a templom belsejében, mint dekoratív felület szerepel. A templomablaknál azonban a szerep második része eselik, a templomablaknak, mint említettük, nem célja, hogy a kilátást biztosítsa. Annál fontosabb azonban a másik két követelmény. Ami a világítás kérdését illeti, magától értetődik, hogy a templom belső világossága az ablak formájától és színétől függ. Már a puszta világosság kérdése is érdekes és figyelemreméltó, de még nevezetesebb a színes ablakok szerepe, mert hiszen ezek alkalmazása mellett a

UNGHVÁRY SÁNDOR KARTONJAI A SZT. LÁSZLÓ-LEGENDA JELENETEIT ÁBRÁZOLÓ SZÍNES ÜVEGFRÍZJEIHEZ.
CARTONS D'ALEXANDRE UNGHVÁRY POUR LES FRISES-VITRAUX REPRÉSENTANT LES SCÈNES DE LA
SZENT LÁSZLÓ FÜVE. I. LÉGENDE DE ST. LADISLAS. HERBE DU ST. LADISLAS. I.

világosság is színes. A templom belsejét színes fény tölti meg s ez a színes fény nagyon fontos az interiőr hangulatára nézve. Nem minden színhangulat méltó a templomhoz, éppen azért nagyon nagy figyelem fordítandó arra, hogy az ablakokon beözönlő világosság milyen tónust ad a templom belsejének. Az ablakoknak úgy kell színezve lenniök, hogy a rajtuk beszűrődő fény ne tűnjék fel, hogy a különböző színek keverődjenek és egységes tónust adjanak a templomnak. Ebből a szempontból az a legfőbb követelmény, hogy az egyes üveglapok valójuknak megfelelőleg, a komplementär-színek egymáshatásának ismeretével állítsassanak egymás mellé, hogy így a színes ablak ne vessen ríktó, kellemetlen fényfoltokat a padlóra vagy a miséző pap hátára, hanem csak mintegy a levegőt színezzé, megadja a hangulatot, anélkül, hogy önmagát észrevétetné. Ennek a célnak sokkal inkább megfelel a mozaik-szerű, sok üveglapból összerakott ablak, mint a nagy festett lapokból álló, mert az előbbi a fényt sokszor megtöri és összekeveri, míg a utóbbi az említett zavaró prepotenciával lép fel.

A harmadik feladat, amely a színes ablakra hárul, egy par excellence művészi követelmény: a dekoráció. Az ablak a színezés folytán elveszti átlátszóságát és az egész templom belső legfeltűnőbb pontjává válik. Mint ilyennek két szempontra kell ügyelnie: egyrészt, hogy ne vonja túlságosan magához a szemet, ne kösse le teljesen a templomlátogató figyelmét, másrészt pedig, miután az ablak a templom belsejének ilyen szembetűnő része, fokozott buzgalommal kell törekedni arra, hogy egész művoltában artistikus legyen, hogy beleolvadjon a környezetébe és semmi művésziatlansággal ne bántsa a szemet. Erre törekszik a templomablak művésze a dekoratív megtervezéssel. Ez a megtervezés annál szabadabb és könnyebb, mert a templomablaknak rendes körülmények között nincs semmi líthurgikus jelentősége. A tervező tehát egyedül a rendeltetés és a művészet szabályaihoz van kötve s ezeknek a szabályoknak egyike sem követeli azt, hogy a vitripíktor novellát, elbeszélést, történetet adjon. Nem, a templomablak akkor is megfelel rendeltetésének, ha tisztán geometrikus elemekből van megtervezve. Ez a körülmény nagyon megkönnyíti a tervező munkáját, mert a novella elhelyezése a templomablakon mindig művészietlen, sőt az egyház szempontjából is káros. Az exponált templomablakon ábrázolt nagy jelenet mindig zavarja a figyelmet. Így tehát vagy ki kell

SZENT LÁSZLÓ VIZET FAKASZT
A SZIKLÁBÓL.

ST. LADISLAS FAIT JAILLIR DE
LEAU DU ROCHER.

SZENT LÁSZLÓ FÜVE. II.

HERBE MERVEILLEUSE DU ST. LADISLAS.

kerülni, vagy olyan formába kell önteni, amely megakadályozza a novella preponderálását.

Ez a forma a XIII. század ablakművészetében adva van. A XIII. század ablakainak van novelláris tartalmuk és túlsúlyban van bennük a figurális elem s ezek az ablakok mégis megőrizték dekoratív hatásukat. Ennek oka nyilván az, mert a XIII. század nem ment bele a naturalizmusba. Ezek a régi ablakok nem az életet akarták adni, hanem az élet hangjait művészetük, anyaguk nyelvére fordították, egyszóval: stilizáltak az anyag törvényei szerint. Lehetett azután az ablakokon novella, elbeszélés, történet akármennyi, a reájuk tévedő szem nem veszett el a litteraire-tartalom kibetűzgetésében, mert a művész a hatást nem erre fektette, hanem a színek és vonalak hangulatára, amely úgy tört elő ezekből az ablakokból, mint a friss erdei levegő: észre sem vettük, hogy van, csak nagyon jól éreztük magunkat benne. Az anyag természete szerint való stilizált alkotás az egész mesterség alfája, ezt tette tönkre a technika tökéletesedésével fellépett naturalisztikus hajlam. Mert paradox módon hangzik ugyan, de kétségtelen, hogy a XIII. század művészetének tökéletességét jórészt a technika tökéletlensége okozta.

A XIII. században az üvegyártás technikája még nem állott oly magas fokon, hogy nagy üveglapokat állíthattak volna elő. Az üveglapok készítőinek tehát meg kellett elégedni a tenyérynél s ennél nem sokkal nagyobb lapokkal, amelyeket ólomrudak segítségével pántoltak össze. Azonkívül pedig ebben az időben még nem volt zomácfesték, sőt ezüstklorid sem, mellyel a már kész ablakot ki lehetett volna pingálni, az egyetlen reávitott festék a vasoxyd (Schwarzlack, grisaille), amellyel a fogyatékos árnyékolást véghezvitték. Az ablakokat tehát ebben az időben nem festették ki, hanem színes üveglapokból rakták össze, éppen úgy mint a mozaikot. Ez a két körülmény, ez a két fogyatékoság megakadályozott minden naturalizmust. A XIII. század ablakai nem lehettek naturalisztikusak a technika tökéletlensége miatt, szönyegszerűek, stilizáltak, dekoratívek maradtak. És ez volt a legnagyobb erősségük. Ez adta meg nekik azt a

bájosságot, amelyet ma is csodálunk bennük. Mert csak a mozaikszerű üveglapok adja ki azt a pompás, tüzes színhatást, amit a XIII. század alkotásaiban a legjobban bámulunk. A festék ugyanis, bármilyen tökéletes legyen az összeállítása, mindig csak festék marad, nem tartozik hozzá szervesen! magához az üveg-

SZENT LÁSZLÓ ÉS A
NÓRABLÓ KUN LOVAS.ST. LADISLAS ET LE RAPT
PAR UN CAVALIER CUMAIN.

SZENT LÁSZLÓ MOLDOVÁBAN. I.

ST. LADISLAS EN MOLDOVIE.

hez, egy reávit, hozzátoldott valami, egy idegen elem; míg a mozaikos ablaknál a színhatást maga az üveg adja s hogy ez a színhatás sokkal kellemesebb, sokkal művészebb, arról a gyakorlatban sokszor van alkalmunk meggyőződni. S ehhez járul még valami, ami igen fontos és a modern szépségfogalmakkal szorosan összefügg: a mozaikos ablak teljesen anyagszerű, míg az ellentéte, nevezzük azt a könnyebb megérthetőség kedvéért festett ablaknak, nem az. Az üveglapokból összerakott ablak megmarad ablaknak, érezzük, látjuk, hogy itt üveg van, színes, de mégis átlátszó üveg, amely megfesti, de átbocsátja a fénysugarakat. A festett, zománcolt ablakok ellenben elveszik az ablak jellegét, nem ablakok, hanem az ablakrámákba helyezett képek. Éppen ezért a mozaikos ablak élő, a festett ablak vak, a mozaikos ablak nem feledkezik meg tulajdonképpen hivatásáról, a festett ablak hátat fordít neki. Már pedig ez az anyagszerűtlenség a legnagyobb hiba, amelyet mindenfajta művészet s pláne mindenfajta iparművészet egyáltalában elkövethet, fából vaskarikát gyártani nem művészi eljárás, csak póz, csak sznobizmus, amelyre nincs szükség, amelyet kerülni kell. Éppen ezért van szükség az ólomkeretekre is. Nem kell azt hinni, hogy az ólomkeretek mellőzése vívmány, szó sincs róla. Egy kis túlzással azt állíthatnám inkább, hogy ha az ólomkeret nem létezne, újból fel kellene találni, mert ez a keret egyrészt előmozdítja az ablak tagoltságát és ilyenképpen fokozza a dekoratív hatást, másrészt alapfeltétele a mozaikszerűségnek, végül pedig annyira egybe van forrva a színes üveglablakról alkotott elképzelésünkkel, annyira hozzátartozik annak mivoltához, hogy csak az anyagszerűség rovására lehetne megtagadni. Az anyag megtagadása pedig — ismétlem — olyan hiba, amelyet semmiféle technikai fogás nem tehet jóvá.

Nem is tette jóvá soha. Azok a korok, amelyek nem vették figyelembe az anyagot, amelyek le akarták győzni, meg akarták alázni az anyagot, éppen az ellenkezőjét érték el annak, amit szándékoztak. A XIII. század után bekövetkezett lehanyatlás is ilyen körülmények között következett be. Addig, amíg a technika fogyatékosága kényszerítette a vitripiktorokat, hogy tekintetbe vegyék az anyagot, addig megtartották a dekoratív hatást és megőrizték művészetüknek mindazokat a szépségeit, amelyeket az imént említettünk. De kevés volt bennük az öntudatosság, és a technika kifejlésénél nem ügyeltek az anyagszerűsége, azt hitték, hogy most már min-

A NAGYVÁRADI SZÉKES-
EGYHÁZ ÉPÍTÉSE.LA CONSTRUCTION DE LA CATHÉ-
RALE DE NAGYVÁRAD.

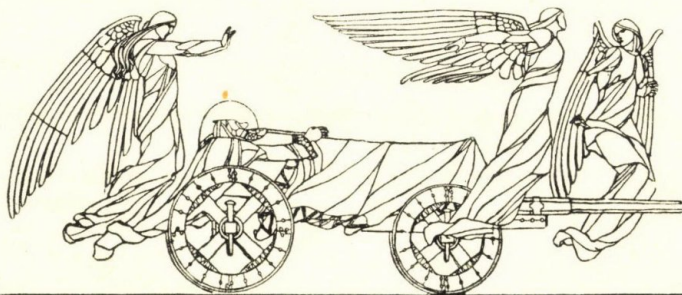
SZENT LÁSZLÓ MOLDOVÁBAN. II.

ST. LADISLAS EN MOLDOVIE.

den szabad és egyre jobban közeledtek a naturalizmus felé. Ez a naturalizmus a reneszánszban művészi magaslatra szökött fel, de azonnal lehanyatlott, amint a reneszánsz nagymesterei behunyták a szemüket. A hanyatlásnak ez a nagy hirtelensége mindennél jobban mutatja, hogy a naturalisztikus irányt csak egyes nagy egyéniségek zsenije tartotta fenn és hogy ez az aera nem természetes fejlődési foka az üvegablak művészetének. A naturalizmus nem lehet az üvegfestészet vezérelve soha.

Pedig a vitripiktura legújabb kora: a XIX. század megint ezzel a jelszóval indult el. Illetve egyszerűen átvette azt, amit a múltban a legközelebb talált és ez éppen a késői naturalisztikus kor silány portékája volt. A század különben is naturalista-hajlamokkal birt, szerette a jelenetkezést, a szónokló, pathetikus képeket és a novellát. Az irodalmi szellem bevonult az üvegfestészetbe is s vele együtt a naturalisztikus előadásmód. Ez a kettő pedig az artisztikus üvegfestészetnek a halálát jelentette. Úgy gondolom, tárgyalásunk folyamán eléggé meggyőződünk erről, de most újból hangsúlyozandó, mert ennek a pathetikus, művészietlen iránynak a produktumai a templomainkban még ma is láthatók és a propagálói még most is működnek. A történelmi festészet különösen kedvezett ennek az iránynak s megtöltötte az ablakok tábláit a maga bombasztikus, lélektelen alkotásaival. Ez a kor tulajdonképpen teljesen elejtette az üvegfestészetet, mert az ablakokat nem tervezték meg, hanem egyszerűen már létező, közismert történelmi képeket vittek át az ablakokra. Pedig micsoda hallatlan negligálása ez az anyagnak, milyen lebecsülése magának az üvegfestészetnek. Ez a módszer határozott hangsúlyozása annak, hogy az üvegfestészet nem is művészet, hanem egy egyszerű reprodukálási mód. Hány üvegablak van Magyarországon, amely nem egyéb, mint élethű reprodukciója egy-egy kedveltebb szentképnek. És pedig ezek a képek olajfestmények voltak, tehát az üveghez és az üvegablak művészetéhez semmi közük. Nem sokkal nemesebb az az eljárás, mint ha transparens-papírossal ragasztanók be ablakainkat; épp olyan kevés köze van magához az anyaghoz. De hol itt a művészet, hol az őszinteség avagy az Isten

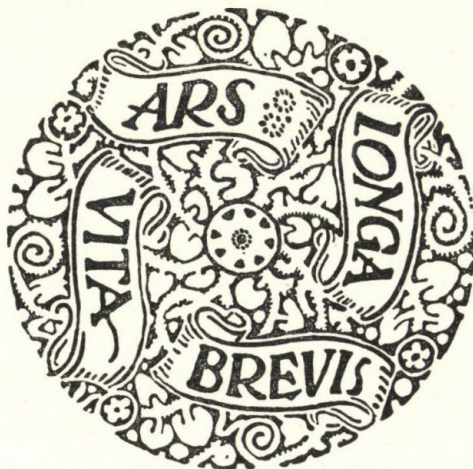
házához egyedül méltó artisztikum? Nyoma sincs; az üvegfestészet ma már csak mint iparág létezik, mint művészet teljesen megszűnt. A barmeni Luce floreo társaság a háromszinnyomáshoz hasonló rendszerével bármilyen festménynek az üvegablakra való átvitelére vállalkozik s megrendelői örülnek annak, hogy megszabadultak az ólomkeretektől, vagy hogy plasztikus hatásokban gyönyörködhetnek. Milyen elté-

SZENT LÁSZLÓ
HALÁLA.LA MORT DU
ST. LADISLAS.

velyedett izlés, amely nem gondolja meg, hogy itt a művészet egy ágának teljes megsemmisítéséről van szó, tehát arról, hogy egy szépség-forrással szegényebbek legyünk, hogy lelki finomságunknak eggyel kevesebb jelét adjuk. Mert az ablakokra átvitt olajfestmények az eredeti értéket nem érhetik el, saját értékük nincsen, nyilvánvaló, hogy teljesen értéktelenek. A technika túltökéletesedése és az izlés nélküli en gros, gyári termelés ezen a téren is elvégezte a maga destruktív teendőit.

A művészi ipar modern megújítása kétségtelenül magával fogja hozni, részben már meg is hozta, az üvegfestészet új virágzását. Mert a modern iparművészet az anyagtiszteltben nőtt fel s igen jól tudja azt is, hogy nem lehet olajfestményeket üvegbe áttenni, mert más a vászon és más az üveg, más a kép és más az ablak. Éppen azért a modern vitripiktor az anyagban dolgozik, annak követelményei szerint tervez és mindenekelőtt: saját maga foglalkozik az anyaggal éppen úgy, mint hajdan a XIII. század művésze. A modern iparművészetben nem válhatnak el egymástól a tervező és az iparos, ők ketten egészen egyek, mert a művész csak akkor alkothat igazán artisztikus dolgot, ha ismeri anyagának törvényeit, ha művész és iparos egyszemélyben. Ennek az egyesülésnek igen érdekes kényszerítő eszköze volt a Tiffany-féle üveg, amely a maga szeszélyes erezetű, különféle, egymástól különböző darabjaival szinte kényszeríti a művészt, hogy ő maga rakja össze az egész ablakot. A Tiffany-féle opaleszcens-üveggel igen szép hatásokat értek el. De mégis az üvegfestészetet csak egy körülmény emelheti fel a régi magasságba: a tisztult esztétikai felfogás. Ha a közönség megtanulja, hogy a művészet és a gyári portéka között különbséget tegyen s ha annak ismeretében teljes erejével a művészet mellé áll, akkor semmi sem akadályozza meg az új reneszánsz bekövetkezését. A művészek és iparosok fel vannak készülve rá, a közönség kell hogy kimondja az utolsó szót.

SZTRAKONICZKY KÁROLY dr.

348.

348. SPANNAGEL VILMOS :
TEMPLOM ELŐCSARNOKA.

PORCHE D'UNE ÉGLISE.

349.

349. SPANNAGEL VILMOS :
TEMPLOM BELSEJE.

INTÉRIEUR D'ÉGLISE.

350.

350. SPANNAGEL VILMOS:
TEMPLOMFOLYOSÓ.

CORRIDOR D'ÉGLISE.

351.

351. ÖRKÉNYI ISTVÁN: MISERUHA. HÍMEZTÉK
A „KÖNTÖS“ MŰHELYÉBEN.

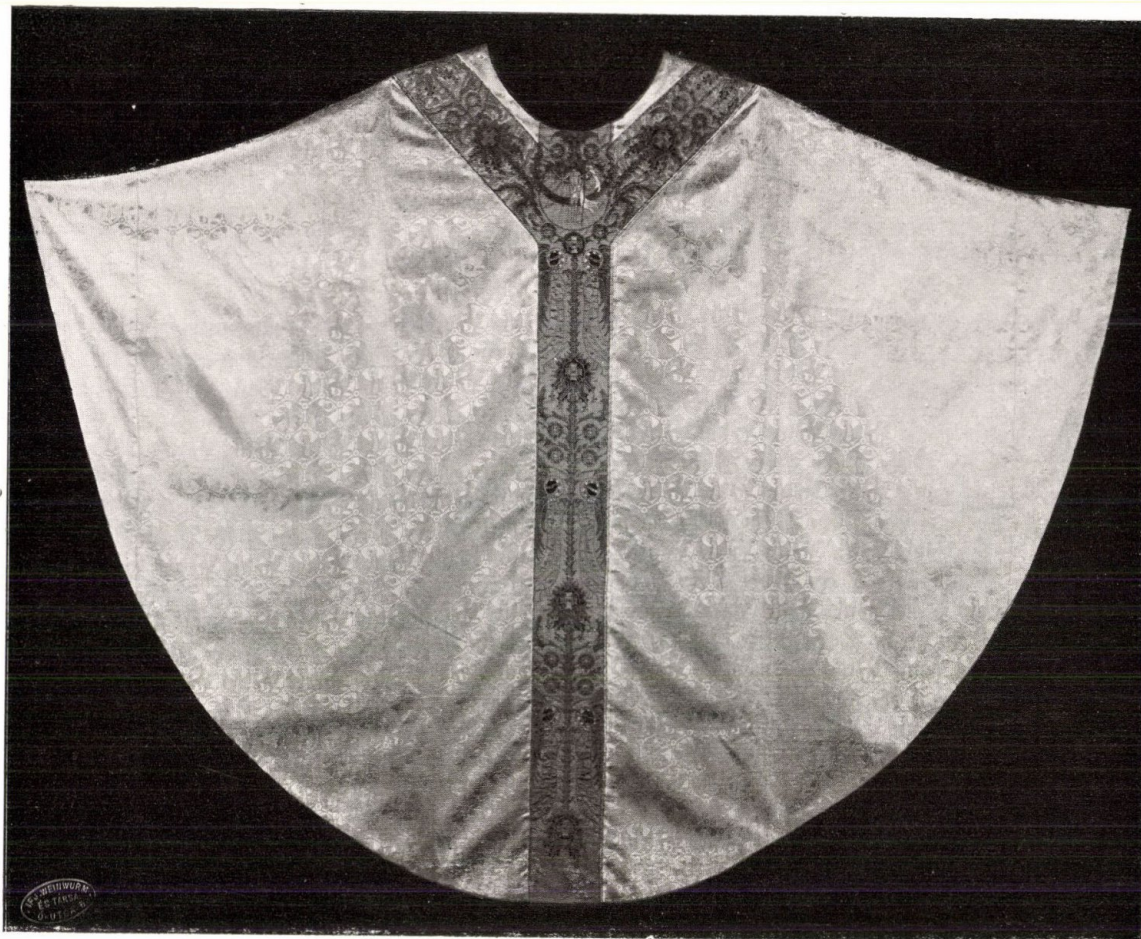
CHASUBLE, BRODÉE À L'ATELIER DIT
„KÖNTÖS“.

352.

352. ÖRKÉNYI ISTVÁN: MISERUHA. HÍMEZTE
AZ IPARMŰVÉSZETI ISKOLA TEXTILOSZTÁLYA.

CHASUBLE, BRODÉE PAR LA SECTION TEXTILE
DE L'ÉCOLE DES ARTS DÉCORATIFS.

353.

353. NAGY SÁNDOR: MISERUHA. HÍMEZTÉK AZ
IPARMŰVÉSZETI ISKOLA TEXTILOSZTÁLYÁBAN.

CHASUBLE, BRODÉE PAR LA SECTION TEXTILE
DE L'ÉCOLE DES ARTS DÉCORATIFS.

354.

354. NAGY SÁNDOR: A SZEMBENLEVŐ MISE-
RUHA RÉSZLETE. HÍMEZTÉK A M. KIR. IPAR-
MŰVÉSZETI ISKOLA TEXTILOSZTÁLYÁBAN.

DÉTAIL DE CHASUBLE.

355.

355. MEYER ANTAL: MISERUHA.
HÍMEZTE A JÓ PÁSZTOR-ZÁRDA.

CHASUBLE, BRODÉE AU COUVANT
DU BON BERGER.

A MISERUHA.

A miseruha — mai formájában — a testet elől-hátul fedő, kétoldalt nyitott ruhadarab, mely a fej átbocsátására nyílással bír. A hátrész szélessége 65—73 cm, hossza 105—115 cm között váltakozik. Alakja, szabásbeli összeillesztése s a díszítés elosztása tekintetében ma négy típust különböztethetünk meg, ú. m.:

A római — kétoldali kivágása mérsékelt, a fej számára alkotott nyílás trapézformájú s elől mélyen nyúlik le; az elől s hátsó lapot összekötő varrat a mellén vonul át úgy, hogy az elől rész jóval kisebb, mint a hátsó; díszítését a hátán végigvonuló sáv (colonna), elől egy T alakú kereszt s a nyaknak széles szegélye adja.

A német — nyaknyílása kerek; hátán merőleges szárú kereszt, elején függélyes sáv van; a nyaknyílást keskeny szegés fogja körül, a varrás a vállakon fekszik.

A francia — nyaknyílása a rómaihoz hasonló, de szélesebb és rövidebb; hátán kereszt, sarkaiban kiugró szögletekkel; elején függélyes sáv, a nyakon széles szegés; a varrat a vállon fekszik.

A spanyol — nyaknyílása bő és kerek; elől-hátul függélyes sáv, eleje a mell magasságában erősen kivágott; az egész miseruha fölfelé túlságosan keskenyedék úgy, hogy egy-egy váll szélessége sokszor csak 15 cm; a varrás a vállon fekszik.

Valamennyi miseruhaformának őse a görög-római világnak egyik profán ruhadarabja: a penula. Ez egy kerek, teljesen zárt, a fej számára nyílással ellátott hosszú köpeny, melyet kissé változott formájában felleghajtó köpeny (Wettermantel) néven ma is ismernek és hordanak.

A penulát az ókorban főként utazások alkalmával használták; por- és esőköpeny volt, gyakran csuklya is volt rajta. Gyapjúból készült, csak a római katonák viseltek bőrpenulát (penula scortea). A császárság idejében az előkelő rómaiak is kezdték viselni, az övük azonban elől-hátul lefutó két függélyes biborsávval volt díszítve (penula nobilis). Liturgikus használatáról már a IV. századtól kezdve tudunk; az V. században már planetának nevezik — e néven említi a 633-iki toledói zsinat is — ravennai és római mozaikok pedig tiszta képet adnak arról, hogy ebben az időben milyen volt az alakja és használati módja.

A ma általános kazula elnevezéssel először Galliában és Afrikában találkozunk, ahol — valószínűleg a sátorhoz való hasonlatossága miatt — ruházták fel ezzel a névvel.

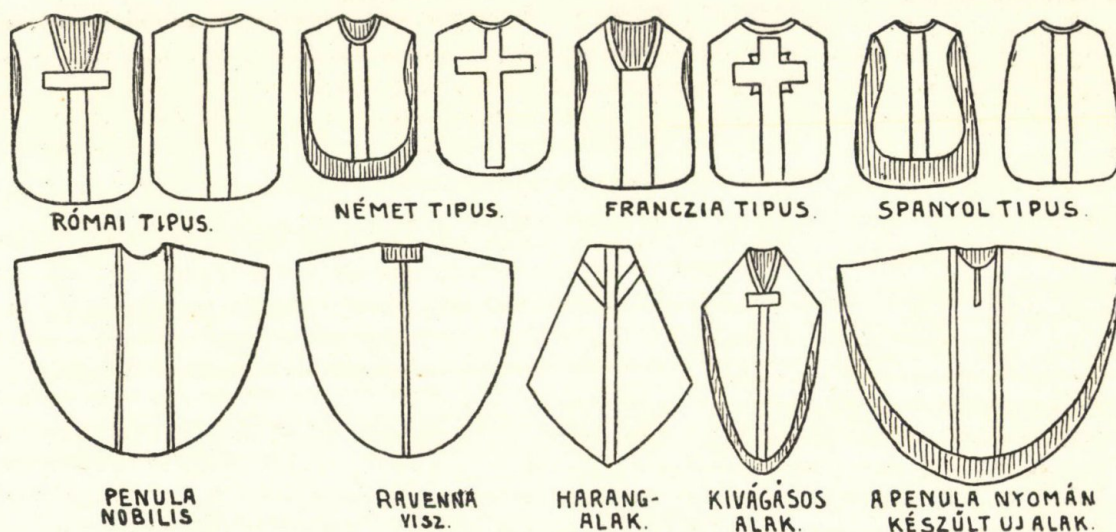
A penula bő redőzetével s a testhez simuló könnyű szövettel festői hatású volt. Voltak azonban hátrányai, amelyeknek kiküszöbölésére hosszú évszázadokon keresztül törekedtek s e törekvések művészietlen eredményei azok a miseruhatípusok, melyekről cikkem elején megemlékeztem.

Az első hátrány a miseruha kényelmetlen volta. A karokra nehezedő szövet akadályozta a szabad mozgást; a másik az, hogy az ősi penulaformára szabott kazulához igen sok szövet kellett, ami előállítását drágává tette annál is inkább, mert már a középkorban drága selyem- és brokátból készítették a miseruhákat, azonkívül pedig a XII. század végéig kialakult szinkanon a templomi felszereléshez tartozó 2—3 kazula számát 12—15-re szökkentette föl, ami a szegényebb egyházakra elviselhetetlen terheket rótt. Ezekben a hátrányokon kétféleképpen igyekeztek segíteni. Elsősorban szűkebbre szabták a miseruhát, úgy, hogy kiterítve az ősi penula félkörével szemben már alig mutatott negyedköröket (ezt nevezték harangalakú kazulának), másfelől pedig úgy, hogy a miseruha szövetéből kétoldalt kanyarítottak ki egy-egy jókora darabot s így a karokat is megszabadították a rájuk nehezedő teher egy részétől, s a szövetben is jókora megtakarítást értek el. Így jutottak el a mai kazulatípushoz, mely nem ruhadarab többé, hanem kétoldalt teljesen nyitott s elől-hátul lelógó kemény szövetdarab, tehát nem ruha többé és nem is a mindent befoglaló caritas, amelynek szimbolikus jelképe kellene hogy legyen.

A harangalakú kazula szabásánál fogva elhibázott. A nyakon hegyes szög alatt találkozó két vállvonal semmikép sem felel meg az emberi vállak állásának s a miseruha

A miseruha szövete idomtalan harántráncokat alkot a tarkón. Azonfelül a két vállcsúcson nyugvó ruhaszövet szorítja hordozóját.

Néhány évtized óta komoly egyházi férfiak foglalkoznak a miseruha alakjának, szabásának és díszítésének művészi kialakításával. A törekvés eleitől fogva az volt, hogy az ősi formához közel álló, de kényelmesen hordható s a liturgikus követelményeknek is megfelelő ruhadarabot alkossanak, mely művészi formájánál fogva is megfelelően ama magasztos funkciónak, melyet benne az áldozópap végez. Ennek a törekvésnek eredménye az itt is bemutatott kazulaforma, melynek vállszabása hozzásimul hordozójához, a karok szabad mozgását nem akadályozza, egészében bő és könnyű köpenyt alkot, mely a vállvonal és az oldalhossztól eltekintve, az ősi penulaformának hű másolata. Könnyű szövetből készül, ragasztás, papírbélés és más efféle szurrogátumok felhasználása nélkül, tehát hosszú ideig használható, ami magasabb beszerzési ára dacára olcsóbbá teszi az olcsó, de hitvány anyagból készült s így hamar elpusztuló miseruháknál. A szövet maga lehet sima vagy beleszőtt díszítéssel ellátott. Természetes, hogy a szövött mintázatban a túlnagy

formákat kerülni kell, mert azok a sűrű redőzet miatt túlságosan eltorzulnának s célszerű, ha szimbolikus jelentőségű vagy egyházi vonatkozással bíró mintával is hangsúlyozzuk a miseruha rendeltetését.

A hímzésnek különösen a kézi hímzésnek alkalmazása nagyon fokozza a miseruhának becsét; alkalmazásánál azonban figyelemmel kell lennünk arra, hogy hova kerül, s ha takarékosági okokból teljesen mellőzük is, mégis célszerű, ha a miseruha nagy felületét díszítősávokkal tagoljuk, kisebb részekre osztjuk. Ezen sávoknak helyes alkalmazására jó útmutatást adnak a régi miseruhák, melyeknél amazoknak elhelyezése a szerkezetnek s az ősi tradíciónak megfelelő. A miseruha felületének tagozásában négy típust különböztetünk meg, és pedig:

1. A vállról lefutó sávval két díszített miseruhát. Ez a forma közvetlen leszármazottja a penula nobilisnak és ravennai, meg római mozaikokon található.

2. Az elől lefutó sávval ellátott miseruhát, mely szintén a kereszténység első századaiból való s szerkezetileg nem más, mint az elől lévő rövid nyílás elfödésére szolgáló sávnak díszítőformaként való felhasználása.

3. az ú. n. gótikus keresztforma, mellyel a magyar koronázási paláston is találkozunk. Az érseki palliumra emlékeztet az alakja, megtoldva a nyaknál lévő rövid, függélyes bemetszés elfödésére szolgáló sávval. Eredetileg tehát nem volt a keresztnek jel-

képe csupán díszítés s a XIII. század közepéig nem is nevezték annak, s csak XIV. században nevezik keresztnek s használják mint díszítést igen gyakran. A miseruha

4. A derékszögű keresztforma, mely alkalmazásának kezdetétől fogva (XIV. sz. vége) keresztet jelentett; de szerkezetileg logikusan származtatható a függélyes sáv és a függélyes bemetszés biztosítására szolgáló harántsáv összetételéből.

Ez utolsó formát csaknem kizárólag a XV. századtól kezdve használják. Méretei is oly nagyok lesznek, hogy a folyton kisebbedő kazula alapszövetét háttérbe szorítja, gazdag himzésével, alapjának színével dominál a kazula alapszövetének színével szemben, úgy hogy a Sacra Congregatio Rituum az a határozata, mely kimondja, hogy a kazula színének, tehát az alapszövet színének dominálni kell a díszítés színével szemben, ennek a visszaélésnek megszüntetését is célozza. A túlságos nagy kereszt különben is szét-darabolja a miseruhát, független a ruhától s egyik oka annak, hogy a ráncokkal való eltorzítástól megóvándók, kemény béléssel látták el a kazulát s ezzel végkép kivetkőztették ruhajellegeből.

A miseruhán alkalmazható díszítés tekintetében teljes művészi szabadsággal járhatunk el, csupán azt kell szem előtt tartanunk, hogy a díszítés megfeleljen a komoly célnak, melynek a miseruha szolgál. Az alapszövet tekintetében megválasztásánál kötve vagyunk a liturgikus színekhez: fehér, piros, zöld, ibolya és feketéhez, megjegyezvén, hogy az aranyszövet — mely azonban sosem pótolható sárgával — s az ezüst szintén használható, Gaudete és Laetare vasárnapjain pedig egy rózsaszínnel nevezett világos ibolyaszín is meg van engedve. A díszítésben azonban minden színt használhatunk, kivéven a fehér kazulán a feketét. Ez korántsem jelenti azt, hogy sok színt használjunk, jól megválogatott, de akár díszkrét, akár élénk harmóniában álló kevés színnel mindig művészebb hatásokat érhetünk el, a sík felülethez kellő módon alkalmazott stilizált formákkal komolyabb eredményekre jutunk, mintha művészietlen túfestéssel vagy gépi szövessel minden áron festményeket akarunk utánózni az arra nem való szöveten.

Végül még egyet: A miseruha rendeltetésénél és művészi becsénél fogva is értéket képvisel. Gondos megőrzést igényel. Alkalmas tartón, vagy laposan, hajtogatás nélkül fektetve, száraz helyen őrzendő. Gyakori szellőztetéssel megóvjuk a penészedéstől, a dohosodástól, selyme, mert abból készítenő mindig, nem foszlik idő előtt, s a legkisebb hibát azonnal javítassuk ki rajta, így elejét vesszük a gyors pusztulásnak. Ez pedig szintén megtakarítást jelent, mert a gondosan kezelt, jó anyagból készült miseruha hosszú esztendőkön át tartó szolgálatával bőven kárpótól a viszonylag nagyobb áldozatokért, melyekbe beszerzése került.

MIHALIK GYULA.

SZAKIRODALOM

VELICS LÁSZLÓ: VÁNDORELŐADÁSAIM AZ EGYHÁZI MŰVÉSZETRŐL. Budapest 1912.

A Szent István Társulat kiadása. 4° 200 l. Ára 3 K 50 fill. A tudós jezsuita páternek ez a szép könyve Ipolyi Arnoldot juttatja eszünkbe, az egyházi művészetnek nálunk első apostolát. Ez a jeles püspökünk azonban csak ritkán szállt le az akadémia előadói székének magaslatáról. Velics tíz év óta szüntelenül vándorol. Ma arisztokraták exkluzív körében tart előadást, holnap kispapok szemináriumában vagy falusi plébánosok gyűléseztében beszél. Mindenütt ugyanazzal a készültséggel, buzgósággal, lelkesedéssel. Hatása ilyenformán jóval szélesebbkörű, mint volt Ipolyié; az az eredmény azonban egyelőre aligha több, mint amennyi a tudós püspökönkől megindított mozgalomé volt. Ipolyi korában mindenfelé a gótikát tartották az egyházi művészet egyedül üdvözítő stílusának; emellett legfeljebb még a román stílus érvényesülhetett. Vérteli művész, egy-két építészről eltekintve, sehogyan sem tudott beletörődni ezeknek a más korok szellemét hirdető művészeti stílusoknak a békóiba. Az élelmes mesteremberek, akik az igazi művészek helyét elfoglalták, a gótika szellemtelen utánzásával olyan kasírozott világot teremtettek az egyházi művészet terén, hogy ebben minden elültetett friss virág még bimbózása előtt elfonnyadt. Velics László még Ipolyi korának a képviselője. Így nem csoda, ha művében ugyancsak dicséri azokat a „stílszerű“ restaurálásokat és modern utánzatokat, amelyek láttára a mai kor gyermeke sírni szeretne, mint Marius Karthago romjain. Régi építészeti emlékeink túlnyomó részéről a „stílszerű“ restaurálások törölték le a régi művészet himporát s ezek ma többnyire épp oly száraz paradigmák, mint a gótikát utánzó modern templomok, szobrok vagy festmények. Kár, hogy nagyívveltségű szerzőnk ilyenek érdekében fejt ki propagandát. Ez mindazonáltal nem igen lesz kárára az egyházi művészetnek. Amit ugyanis ez utóbbi irányításáról Velics mond, az inkább a vezetőköröknek szól. S merjük hinni, hogy ezek már nem lelkesednek föltétlenül a pseudogótika iránt, mint valamikor Ipolyi és kortársai. A művészeti ismereteknek különben igen gazdag tárháza Velics László könyve. Felöleli benne mindazokat a technikákat, amelyek az egyházművészet körébe váganak s mindenütt egyazon biztonsággal uralkodik anyagán. A szövetről, hímzésről és csipkéről még nem igen olvastunk rövidebb fejtegetéseket, mint itt. Mégis szinte érthetőbben magyarázza meg ezeket a komplikált technikákat, mint nem egy vastag német könyv. A hímzésről és zománccról szóló előadásokat olvasóink is ismerik. A Magyar Iparművészetben jelentek meg először. Igen hasznos útbaigazításokat találunk Velics könyvében azok a művészek, akik egyháziak részéről jutnak feladatokhoz, amennyiben szerzőnk a templomok felszerelésének egyes tárgyaira vonatkozólag rendre ismerteti az egyház részéről az úgynevezett rubrikákban fel-

sorolt követelményeket. Ezek azonban nem állják útját annak, hogy az egyházművészetben is a mi korunk felfogása és ízlése érvényesüljön. Hogy különben Velics maga nem elvi ellensége a modern művészetnek, ez a könyve befejező soraiból nyilvánvaló. Ezekkel arra az útra vet világot, amelyen az egyháziak és a művészek a siker és a kölcsönös megértés jegyében találkozhatnak. S bár felfogása különbözik a miénkétől, hisszük, hogy ezen az úton mi is találkozni fogunk az illusztris szerzővel. P. L.

A MODERN ANGOL IPARMŰVÉSZET GAZDASÁGI JELLEGE. (Dr. Bruno Rauecker: Die wirtschaftlichen Grundlagen des modernen Kunstgewerbes in London.) E füzet szerzője szociológus és a müncheni egyetem jeles nemzetgazdászának, Lujo Brentanonak szemináriumában dolgozik. E szeminárium abban is sok tekintetben felülmúlja a többi német egyetemét, hogy nemcsak a termelés gazdasági, hanem az ipari termelés intellektuális és művészi kérdései is sokat foglalkoztatják. Amily dicséretes ez a szempont, amelyre az objektív szociológiai kutatások fogyatékoságai szorították rá a fiatalabb nemzedéket, éppen annyiszor válhatik ez veszedelmessé, kivált az irányzat első idején. Mert a művészet s a gazdaság szempontjait mégsem lehet mindig azon egy szemszögből nézni. Íme, itt van mindjárt egy példa: Egy fiatal — s a német iparművészet nagyságával eltelelt tudós — átmegy Londonba s pár heti „tanulmány“ után visszatér hazájába, ahol egy felolvasás keretében elutáztat az angol ízlést, az angol művészetet s kivált az angol iparművészetet. Megnézett néhány iskolát, elolvasott néhány hivatalos reportot, megnézte a boltok kirakatait és az Underground pályaudvarait s menten kész a véleménye: az angol iparművészet megfeneklett a kézművességben s nem is jut tovább, mert hallani sem akar a mi kapitalisztikus termelésünk legfőbb elveiről: a munkamegosztásról és a gyári üzemeiről. Ha a világ olyan egyszerű volna, amilyennek némely nemzetgazdasági szemináriumban nézik s ha egy virágzó nemzet iparművészete nem volna oly sokféleképp tagolt, osztályok és vidékek szerint változó, akkor könnyű volna csak úgy végigfűtyörésze London utcáit hazamenni és Münchenben pálcát törni Nagybritannia ízlése felett. Ámde mi nem a német tudományosságunk józanságával s nem a németek mostanában végsőkig felcsigázott féltékenységgel néztük e dolgokat, hanem megérténi akarással s akkor azt láttuk, ami nagyon ellenkezik e füzetke felfogásával. Azt láttuk, hogy Angliának nemcsak a kapitalista, de a középosztálya és a munkássága is aránytalanul nagyobb jövedelmű, mint a hasonló német osztályok tagjai. Ez lehetővé teszi a számukra a jobbanyagú, szolidabb formájú, kevesebb díszű, de tartósabb iparcikkek beszerzését. Az angol lakásban tehát valóban alig van nyoma a gépi termelésnek, de ez csak arra vall, hogy a pénzügyi viszonyok megengedik a kézzel készült bútort, szőnyeget, lámpát és egyéb holmit beszerzését, viszont textil- vagy grafikai termékek művészivé tételében a gép éppen olyan hathatósan működik közre, mint Németországban. Angliában az iparművészettel nem találkozunk oly szembeszökő módon: az utcán, a pályaudvaron, a köztereken, bazárokon és kiállít-

tási helyiségekben, amint ez német nagy városokban lépten-nyomon megessik. Ott a művészi ízlés kisugárzó központja a családi tűzhely s ekörül szinte meglepően hangulatos és biztos művészi ízlést is láthatunk. Hány-szor üdvözljük egy-egy bútorszövetben, egy széklor-mában, egy könyvfedélben, egy teáskannán ösét azok-nak a gyári cikkeknek, melyek Németországban éppen olyan formával, mintával, rajzzal és szerkezettel je-lennek meg sökezerszeresen Wertheimnél és Tietznél, csakhogy — mégsem egészen olyan minőségben. Ha az angol iparművészeti műhely s az angol iskola nem mutat is oly sokoldalúságot, differenciált munkát, mint a német, ez, csak a gazdasági állapotot tekintve, jelent bizonyos elmaradottságot, de nem művészileg. Még a legmodernebb német szociológus, Werner Sombart is kénytelen elismerni, hogy a kettőnek szempontjai nem esnek egybe s a gazdaságilag oly visszamaradt közép-kori termelés iparművészeti szempontból elsőrangú dolgokat produkált. Való igaz, hogy az industrializ-mus erősödése Angliában is meg fogja teremteni azt a versenyt, amelyben ott is külső dísz fogja pótolni az anyag jóságát, a konstrukció biztonságát, amikor hűhóval, nagy dobbal, röpiratokkal fogják hirdetni Angliában is a Qualitätsarbeit szükségét, amelyet egye-lőre ők nem magyaráznak, hanem — gyakorolnak.

NÁDAI PÁL.

KARL KNOLL UND DR. FRITZ REUTHER: „DIE KUNST DES SCHMÜCKENS“, Dresden, Verlag Kühmann 1912. Egy világos nyelven megírt s mindamellett a filozófiai elmélyedést sem nélkülöző közhasznú vezérfonáltnyújt a két szerző itt a művel-tebb körök kezébe, amely nemcsak a lakáskultúráról mond el megszívlelendő dolgokat, hanem a nyilvános építészeti és művészeti emlékek, valamint a kert-technikai alkotások körébe is messze belenyúl s talpra-esetten sorakoztatja azokat a félszégeket, amelyekkel iparművészeti téren a jóízű és a díszítés művészi törvényei ellen szoktak vétkezni. A szerzők axiómája, hogy a díszítés a szemlélő előtt a tárgynak, melyet díszíteni van hivatva, sajátosságait kell hogy közelebb hozza s mint ahogy arra az anyag, szín és forma önmagától volna képes. Ezt a sajátosságot kell kiemel-nie, kidomborítania s ezzel kell hogy erősítse az or-ganikus alkotás jóleső hatását. Bizonyára oly alap-igazság, amelyet minden iparművészettel foglalkozó egyén aláírhat, mert ezen a téren s épp ebben az irányban történik a legtöbb visszaélés. Ezt az organikus díszítést azonban, mely tehát soha sem áll ellentétben a díszítendő tárggyal, a szerzők egyrészt a hangsúlyo-zással, másrészt a megelevenítéssel tartják elérhetőnek. Utóbbiról azt mondja a könyv: „Organikai díszítéssé a megelevenítés csak akkor lesz, ha azzal az öntudatos céllal használjuk, hogy a tárgy sajátosságát foko-zzuk“. Különösen áll ez az emberi alaknak virággal való díszítéséről, melyet a szín és forma karakterére való legnagyobb gonddal kell megválasztanunk. A könyv erősen kikel a díszítési dűh oly badarságai ellen, melyeket semmi művészi gondolat nem irányít s ebben nem tartja vissza az az aggodalom sem, hogy bizonyos iparágak esetleg megsínylenék ennek korlátozását, mert helyesen vélik a szerzők, hogy oly sok használati tár-gyunk van, mely minden díszítő elemet nélkülözhet,

feltéve, hogy anyaga is célformája szerint organikusnak mondható. Kemény gánccsal illetik főleg a szerzők az oly ornamentumot és mintát, mely a tárgy természe-tétől, amelyen alkalmazzák, teljesen idegen s csak a véletlen szeszélyéből meríti létjogát.

PÁLYÁZATOK.

PÁLYÁZAT PLAKÁTRA. A Magyar Ásvány-víz Forgalmi és Kiviteli Részvénytársaság megbízásából az Orsz. Magyar Iparművészeti Társulat általános, nyilvános pályázatot hirdet plakátra a követ-kező feltételek mellett:

1. Tervezzék meg a Magyar Ásványvíz Forgalmi és Kiviteli Részvénytársaság által forgalomba hozott Borszéki borvíz plakátját, amely ötletesen és érthetően fejezze ki ennek az ásványvíznek oceanon túl terjedő nagy forgalmát.

2. A plakáton a következő szöveget kell feltün-tetni: Borszéki borvíz, Budapesti igazgatóság: VI., Teréz-körút 22., Telefon: 162—84.

3. A részvénytársaság szívesen bocsát egy-egy ásványvízpalackmintát a pályázók rendelkezésére, ha evégből a társaság igazgatóságához fordulnak.

4. A plakát rajza legyen 63 cm széles és 94 cm magas. A két méret esetleg felcserélhető.

5. A pályázó akképpen tervezze meg a plakátot, hogy az litográfiai sokszorosítással nyomható legyen. Emellett legyen tekintettel arra is, hogy a pályázatot hirdető részvénytársaság a plakát rajzát megfelelően kisebbítve is felhasználhassa.

6. Csak teljesen befejezett, reprodukcióra alkalmas rajzokkal lehet pályázni. A sokszorosításra kerülő munka szerzője köteles a plakát elkészítését a nyom-dában ellenőrizni és az esetlegesen megkívánt szöveg-változtatást végrehajtani.

7. A pályázaton csakis magyar állampolgár ve-het részt.

8. A pályázat titkos; ennél fogva minden pályázó lássa el művét jelígyével s csatolja hozzá ugyanazzal a jelígyével zárt borítékban nevét és lakásának címét.

9. A pályaműveket 1913. évi január 10-ig, déli 12 óráig kell beküldeni az Orsz. Magyar Iparművészeti Társulat igazgatóságához (IX., Üllői-út 33—37.).

10. A pályázatot öttagú bírálóbizottság dönti el, amelynek elnökét és két tagját az Orsz. Magyar Ipar-művészeti Társulat, két tagját pedig a fentnevezett részvénytársaság küldi ki.

11. A pályázat feltételeinek mindenben megfelelő legjobb pályaművek díjazására a M. Á. F. K. R. T. összesen 600 koronát szánt és pedig:

egy 300 koronás ... I. díjat,
egy 200 koronás ... II. díjat,
egy 100 koronás ... III. díjat.

Amennyiben a pályázatot hirdető részvénytár-saság a pályadíjjal jutalmazottakon felül még egyik-má-sik pályaművet meg akarná szerezni, magának tartja

fenn a jogot, hogy az illető pályaművet, illetve pályaműveket megvásárolhassa a bírálóbizottság által megállapítandó összegben, mely 60 koronánál kisebb nem lehet.

12. A díjazott és megvásárolt tervek tulajdon- és sokszorosítási joga a pályázatot hirdető részvénytársaságot illeti meg.

13. Valamennyi pályaművet a döntés után a társulat legalább nyolc napig kiállítja az Orsz. Magyar Iparművészeti Múzeumban.

A nem díjazott s meg nem vásárolt pályaműveket a kiállítás után legkésőbb 30 napon belül el kell vitetni, mert ezen időn túl a társulat érték felelősséget nem vállal.

Budapest, 1912 december havában.

AZ ORSZÁGOS MAGYAR IPARMŰVÉSZETI
TÁRSULAT ELNÖKSÉGE.

PÁLYÁZAT PLAKETTRE. Pécs sz. kir. város közönségének megbízásából az Országos Magyar Iparművészeti Társulat általános, nyilvános pályázatot hirdet plakettre a következő feltételek mellett:

1. Tervezzék meg a Pécsi Dalárda félszázados jubileumának megörökítésére hivatott egyoldaltú plakettet.

2. A plakett alakját (négyszög, kör, sokszög stb.) a tervező szabadon választhatja. Legyen azonban figyelemmel arra, hogy redukció után a vert plakett legnagyobb mérete a 8 centimétert meg nem haladhatja.

3. A pályamunkák méretei háromszor akkorák legyenek, mint amilyen a végleges nagyság.

4. Pályázni lehet vázlatos mintával (plasztilin, viasz, gipsz) is.

5. A plakett kompozíciója legyen vonatkozással a dallal. Felhasználható a dalárdának jellegéje:

Édes hazánk kedves dalunk,
Érted élünk, érted halunk.

Felhasználható e jellege dallamának kottája is. Emellett felhasználható még a dalárda jelvénye: Lyra, húrjain áthúzott nemzeti színű szalaggal. Kíváncos, hogy a kompozíció alkalmas módon Pécs városának egy jellemző részét is tüntesse fel. E részben Zsolnay Miklós úr, biz. elnök szívesen ad útbaigazítást és fényképet. Ugyancsak tőle (Budapest, IV., Váci-utca) kapható a dalárda jellegének kottája is.

6. A plakett felírata vagy körírata a következő legyen:

A Pécsi Dalárda félszázados jubileumának emlékére
Pécs sz. kir. város közönsége. 1912.

7. A plakett-bizottság
egy 1000 koronás és
„ 200 „ díjat tűz ki.

Az 1000 koronás pályadíj ellenében a pályamű szerzőjének, reprodukálásra alkalmas, teljesen befejezett gipszmintát kell elkészítenie és bemutatni. A pályadíj a minta végleges elfogadásakor lesz esedékes.

8. A pályázaton csak magyar állampolgár vehet részt.

9. A pályázat titkos. Ennélfogva lássa el minden pályázó művét jellegével és ugyanazzal a jellegével bíró zárt borítékban nevét és lakásának címét.

10. A pályaműveket 1913. évi február hó 3-ától déli 12 óráig kell beküldeni az Országos Magyar Ipar-

művészeti Társulat igazgatóságának (Budapest, IX., Üllői-út 33—37).

11. A pályázatot 5 tagú bírálóbizottság dönti el, amelynek elnökét és két művésztagját az Országos Magyar Iparművészeti Társulat, két tagját pedig Pécs sz. kir. város bizottsága küldi ki.

12. A díjazott pályaművek tulajdon- és sokszorosítási joga Pécs sz. kir. városát illeti meg.

13. Valamennyi pályaművet a társulat a jury döntése után legalább 5 napig kiállítja az Országos Magyar Iparművészeti Múzeumban.

A nem díjazott s meg nem vásárolt pályaműveket a kiállítás után legkésőbb 30 napon belül el kell vitetni, mert ezen időn túl a társulat érték felelősséget nem vállal.

Budapest, 1912. évi december havában.

AZ ORSZÁGOS MAGYAR IPARMŰVÉSZETI
TÁRSULAT ELNÖKSÉGE.

LEJÁRÓ PÁLYÁZATOK. 1913. január 20-án az Országos Magyar Iparművészeti Társulatnak két pályázata jár le. Az egyik a magyar bírói talár és főveg tervrajzára, a másik egy polgári eskető szoba tervére szól. A pályázat részletes feltételeit a társulat igazgatósága megküldi mindenkinek, aki kéri.

IPARMŰVÉSZETI OKTATÁS

AZ ORSZ. M. KIR. IPARMŰVÉSZETI ISKOLA
az idei drezdai nemzetközi művészetnevelési kongresszus alkalmából legutóbb közrebocsátott képes értesítőjét — amelyet f. évi 5. füzetünkben részletesen ismertettük — több kiválóbb külföldi szakférfinak megküldötte, kik köszönőleveleikben a legteljesebb elismeréssel nyilatkoznak az iskola értesítőjében szemlélhető szép eredményekről. A levélírók javarésze meleg rokonérzéssel emlékezik meg iparművészeti iskolánk drezdai szerepléséről is. Különös dicsérrel emelik ki az iskola gyakorlati irányát és a figurális rajz tanításának újszerű és helyes módszerét, amely — mint már más alkalommal említettük — általános feltűnést keltett a kiállításon. Újabban több külföldi szaklap behatóan méltatta az iskola drezdai csoportját, a többi között a londoni 'The Art Teachers' Guild Record, amely számos képet közöl az iparművészeti iskola növendékeinek munkáiból.

AZ ÖTVÖSSÉG OKTATÁSA. Az iparművészeti iskola már évek óta foglalkozik az ötvösművészet oktatásának megoldásával. Lapunkban hirt adtunk arról a tanácskozásról, amelyet az intézet igazgatójának összehívására illetékes szakemberek folytattak. Annak eredményeként már több újítás is lépett életbe, melyek mind azt célozzák, hogy a fémek művészi feldolgozása tudatosan ápolassék. Mindenekelőtt az eddig külön működő zománczó és domborító szakosztály egy egységes ötvösművészeti szakosztállyá szerveztetett át,

ahol domborításon és zománczáson kívül fémvésés, cizellálás, ékszerészet és általában a kisplasztika is belekerült az oktatási programmba. Ez a program idők folyamán még bővülni fog. Az iskola vezetősége a régi tanárokon kívül gondoskodott olyan művezetőről és szakoktatóról, ki az oktatás zavartalan menetét biztosítani képes úgy a nappali, mint az esti tanfolyamon. Az újszerű munkáival az Iparművészeti Társulat karácsonyi kiállításának keretében mutatkozott be.

MAGYAR FŐHERCEG AZ IPARMŰVÉSZETI ISKOLÁBAN. Már hosszabb ideje annak, hogy József Ferenc főherceg szorgalmas látogatója az iparművészeti iskolának. A főherceg az idei iskolaévre is beiratkozott és pedig a zománczó-műhelyben fog dolgozni, ahol már az elmúlt iskolaévben is néhány igen szép tárgyat készített. Hetenként két délután jelenik meg az iskolában nevelője kíséretében és 4 órától 7 óráig szorgalmasan dolgozik a többi növendékekkel együtt. A főherceg már bejelentette az iskola igazgatóságának, hogy a zománczó-osztályon való tanulmányainak befejeztével tovább is az iskola növendéke marad és a kerámiái osztályon fog dolgozni. A tanulmányi órák alatt a főherceg barátságosan elbeszélget tanulóitársaival és örömmel mutatja meg nekik, ha valami szép zománccot sikerült készítenie.

AZ IPARMŰVÉSZETI ISKOLA MUNKAKÖZVETÍTŐJE. Iparművészetünk oktató intézete mind több és több kapcsolatot kíván keresni a gyakorlati élettel. Újabban tervbe vette, hogy nemcsak növendékei oldanak meg részben önállóan, részben tanáraik ellenőrzésével és irányításával készen felhasználható feladatokat, hanem kiterjeszti figyelmét volt növendékeire is, nyilvántartván kinek-kinek elfoglaltságát és képességeit, munkák közvetítését is elvállalja számukra.

AZ IPARMŰVÉSZETI ISKOLA LEVELEZŐ-LAPJAI. Jelen számunkhoz egynéhány színes levelezőlapot csatoltunk olvasóink számára, mintegy annak az öröndetes körülménynek a jelzésére, hogy a művészi levelezőlap Magyarországon sem idegen. Nemrég több ízben is foglalkoztunk avval a sajnos ténnyel, hogy a külföld gyári termelése elárasztja Magyarországot az ízléstelenség se'jtes termékeivel s ezzel szemben alig van egy-két cégünk, amely felismerné az ezen a téren reá háruló kötelességet. A ritka, de öröndetes kivételek között felemlítettük annakidején az Iparművészeti Iskola növendékei által tervezett levelezőlapokat, amelyeknek kvalitásairól most személyesen is meggyőződhetnek olvasóink. Ezeknek az artisztikus levelezőlapoknak a megszületése jórészt M. P. dr. kultuszminiszteri osztálytanácsos érdeme, aki felismerve a magyar művészi iparnak ezen a téren mutatkozó fogyatékosságát, pályadíjat tűzött ki az Iparművészeti Iskola növendékei között művészi levelezőlapok tervezésére. Az áldozatkész műértő által iniciált verseny kitűnő eredménnyel végződött, olyannyira, hogy a R i g l e r J. E d e papírnemű cég azonnal hajlandónak mutatkozott azoknak sokszorosítására és forgalomba hozatalára. Az ő kiadásában jelent meg

harminc különböző levelezőlap, amelyekből most mutatót küldünk olvasóinknak s amelyek a kiadó cégnél és az Országos Magyar Iparművészeti Társulat útján egy koronás 10—10 lapból álló sorozatokban kaphatók. Hisszük, hogy olvasóink örömeiket lelrik majd bennük.

MEGKEZDETT HÍMZÉSEK VÁLLALATA. Az országos m. kir. iparművészeti iskola erkölcsi és művészi támogatása és ellenőrzése mellett Kele Vilma és Társa vállalatot kezdett, amelynek fő célja, hogy a leányiskolák növendékeit, valamint a művészi kézmunka iránt érdeklődő nagyközönséget a külföldről behozott többnyire silány minták helyett, művészi rajzokkal és színezéssel készülő megkezdett kézmunkával, illetőleg az ilyeneknek szövetre átvitt rajzával lássa el. Különös gondot fordít a vállalat a modern és magyaros ízlés népszerűsítésére, a nemesebb és változatosabb technikák gyakorlására és mindenekelőtt a becsületes és megbízható anyag felhasználására. A minták összeállításánál az Iparművészeti Múzeum nagybecsű régi magyar gyűjteményét és az iparművészeti iskola újabb rajzait használja fel. Mindennemű kézmunka művészi montírozása, bőr- és batik-munka is megrendelhető a vállalatnál. Érdeklődők forduljanak hétköznapiokon 9—1-ig (Iparművészeti Múzeum) Kele Vilma és Társához.

LAKÁS BERENDEZÉS.

BIEDERMEIERES. E lap hasábjain nem egyszer volt már szó arról a túlzottságról, amibe a régi stílusok majomszeretete kergeti bele az ízlést Európaszerte. Soha akkora értékeket valódi, félig valódi és egészen hamis régiségekért nem fizettek aukciókon, mint mostanában a Hôtel Drouotól kezdve a Dorotheumig, sőt a Teleki-térig. Soha úgy nem dúlt a Louis XIV rajongás, az empire-imádat és az altmeissenieri való sopánkodás, mint az utolsó évtizedben s ez komoly gondolatokat kelthet minden iparművészből, aki tudja, hogy a francia műipar hanyatlása mennyire összefügg a francia társadalom régiség-imádatával és gloire-rajongásával. Sajátságos, de lélektenilag nagyon érthető, hogy ez a heveny stílusjárvány azokban az amerikai és európai társadalmi osztályokban dúl legerősebben, amelyeknek mindenük megvan, csak az ősiségük vitás még egy kissé és amelyekben ennél fogva a falra akasztható ősöket a sarokba állítható és a vitrinákba helyezhető ősiségekkel kell pótolni. Ami azonban a Lajtán innen és túl történik a biedermeier jelszóval és cégére alatt, az egyenesen mulatságos és a Makart-ízlés ama szertelenségeire emlékeztet, amikor igen becsületes és szelídlelkű pékek meg reszelővágók lakásai utánózták Rembrandt műtermét hatalmas drapériákkal, fegyverekkel, alabárdokkal és viaszkoszorúkkal. Abba, hogy egy-egy amatőr- vagy táblabírólélek lakása ilyen vagy olyan mértékben biedermeier legyen, már régen

beletörődünk és az is kedves ötletnek tetszett — kívált kezdetben —, hogy egy-egy éjjeli kávéház berendezése Biedermeier-keret adjon a habos feketéknek, vagy hogy egy derék fakereskedő Biedermeier-koszorús levélpapíron értesítsen faraktára megnagyobbításáról. Amde a multnak e hazajáró lelkei most már nemcsak itt-ott kopogtatnak, hanem valóságos kísértetjárást rendeznek a mit sem sejtő és modern életviszonyaiban modern ízlést kívánó emberiség ellen. Ha bemegy egy porcellánüzletbe és egypár becsületes kis tányért keressz, akkor a leghitványabb árút fogják eléd tolni, amelyen fűrésszé és körhintává dagadnak a nefelejcsokrocskák, azzal, hogy „ez aztán biedermeieres“. Olyan levélpapírosoknak, amelyeken galambocskák csokolóznak és szivecskék füstölögnek s amelyeken azelőtt csak bágyadt minden lányok leveleztek, most érdekességet ad az, hogy biedermeieres. És mi lett a becsületes, jó borbélytáblákkal, melyekről oly derűsen mosolygott ránk a régi világban frissen borotvált képével Wekerle Sándor? ... Mi lett? Hát ez is biedermeieres lett. Most vatermörderes Nestroy-figurák és nefelejcskékszemű Metternichék hirdetik, hogy ottbenn miért csattog az olló és a bajuszütő. Lassan, de biztosan haladunk ízlésben vissza a mult század negyvenes éveithez és egy rózsaszínű limonádé-szaftban úszik az egész társadalom. S ez ellen végre is fel kell emelni a jó ízlés tiltakozó szavát. Akár a mi iparművészeink kvalitásait nézzük, akár a tőlünk nyugatabbra eső országokéit, a mai nemzedékben van annyi törekvés a becsületes anyagszerűség és a jó formák felé, van annyi ötlet a díszítések kitalálására, mint abban a korban volt, amelyhez most mindenki fejet hajtva zárandokol. S meg kell végre látni, hogy a hólyagos furníros szekrény, a pléhből préselt vaslámpa és a rosszul égetett bonbonniere akkor is silány portéka marad, hogyha akkora nefelejcsokrok vannak is belerakva vagy ráfestve, mint egy nagymamáink korabeli bőrfotel. N. P.

EGY HALÁLRA ÍTÉLT INTERIŐR-DARAB. Az acél és vas korszakának hanyatló kis kultúráját alig jellemezte jobban bútordarab, mint a pamlag, a szófa, a régi időknek ez a tisztas tanúja. Az otthon művészetét nem képzelhettük el nélküle, változatos formái híven tükrözték vissza a lakó lelki világát; támlájának többé-kevésbé merész ívezete, szövetének tarka vagy egyszerű mintája, szinte természetes kinyomataivá váltak a környezet egész hangulatának. Az obligát szalon csak általa lett azzá ami s habár a szögletben állott is, központja volt a szobának, benne koncentrálódott minden. Hasonlított a görögök tűzhelyeihez s az angol kandallóhoz. A szalon architektúrája önkéntelen is a szögletben álló szófa felé igazodott, mint a pókháló, melyben légy akadott fenn. Ott terjesztette ki a polgári kényelem e szimbóluma áldást osztó karjait a párnák, pamlagok mindenféle puffok duzzadó torlódásában, hajmeresztő níppe-ek, érzékeny születésnap emlékek megható szomszédságában. Előtte hosszúkás, nehéz kerek asztal s körülötte „fotel“-ek, tömzsi lábakkal. Ez a csendes zúg volt a delejes erő, mely mindent magához vonzott, melynek ígérete alól nem vonhatta ki magát a dohányzó-asztalka sem, amint hogy általában minden bútordarab hódolattal teljesen hajolt meg előtte. Hát még ha egy tisztas matrona is elfoglalta

rajta helyét főkötőben, régi divatú kis kapote-kalapban, körüle ugrándozó unokákkal —, oh, akkor a szófát valóban a meghitt családiasság bensőségteljes bútorává avatta ez a jelenet. Csakhogy, fájdalom, semmi sem tart örökké. A szófa dicsőségét is megirigyelte a haladó kor, a modern interiőr-művészet idestova lomtárba szánta ezt a kedélyes bútordarabot. Éppen vonzó tulajdonságai, bizalmas zug-poézise: a ferde kép, melyet a szobának ad: váltak végzetévé. A modern ember gyakorlott formaérzéke, a szobakultúra első parancsának azt tartja ma: „el a faltól“. A fal merev vonalait alól inkább emancipálni szeretnők magunkat, semhogy még élesbé tegyük azokat azzal, hogy széles hátú szófát ragasszunk hozzá félkörbe állított ülő alkalmaságokkal. Ez az ornamentika, mely egy pálmalevélhez kötött és préselt ó-divatú csokorhoz hasonlít, nem felel meg többé egy modern szalonnak, mely mindennek előtt szabad hatásra számít, ezt azonban nem érheti el, ha négy fala nehéz bútorokkal van vastagon aláhúzva. A legdivatosabb és legizlésebb interiőröknél a lehetőség határáig ignoráljuk az építést, hogy megszabaduljunk a korlátoltság érzésétől, azért lótták a szófát előbb kissé el a szögletből s állították ferdén, hogy két falat érintsen. De ez is méltán smokkszerűnek tetszett nemsokára, mert gyanusan hasonlított egy fodrászegény homlokba csüngő hajfürtjéhez. Aztán közepen jelöltek ki helyet a jó öreg bútoroknak, de akkor meg olyan gyámoltalan ügyefogyottsággal állott ott, mint egy jégen tipegő koros dáma. Mindinkább kisebbre zsugorodott össze szélessége s utoljára a szegény szófából közönséges fotóll vagy kisebb szék lett, mely a szoba közepén harmadmagával ölelt körül egy nyolcszögletes asztalt.

Szó ami szó, a mai kor könnyű, soktagú szalonja nem tudja, mit kezdjen a nehézkes szófával. Az ifjabb generáció alig is tudja már, mi célnak szolgált ez az öskorbeli lény. — Amióta még mátkapárok sem ülnek kettecskén összetett kezekkel rajta, senki sem tudja megmondani, mire való a kettős vánkos? Ki ül ma már másodmagával egy sorban? s ha nem, akkor a szófán magányosan ülő bizony meglehetősen elhagyatottnak tűnik föl mindenki előtt. A józan észnek ezt a kritikáját a szófa nem élheti túl s meghal végelgyengülésben, hogy unokáink szörnyűködve bámulják majd meg a múzeumokban megmaradt példányait.

KIÁLLÍTÁSOK

AZ ORSZÁGOS MAGYAR IPARMŰVÉSZETI TÁRSULAT ÜZLETI GRAFIKAI KIÁLLÍTÁSA ÉS KARÁCSONYI VÁSÁRA november hó 30-án nyílt meg. A kiállítás óriási anyagot ölel fel és betölti az Országos Magyar Iparművészeti Múzeum földszinti kiállítási csarnokait. A kiállítás hétköznapokon 9—1-ig és 4—7-ig, vasárnapon 9—12-ig látható. Belépődíj 30 fillér; a társulat tagjai ezidei tagsági jegyük felmutatása mellett ingyen tekinthetik meg a kiállítást. Részletes ismertetését a legközelebbi számunkban közöljük.

NEMZETKÖZI ÉPÍTŐMŰVÉSZETI KIÁLLÍTÁS LEIPZIGBEN. Amint már említettük, a jövő esztendő májusában Leipzigban egy hatalmas, óriási arányokban rendezett kiállítás fog megnyílni, amely az egész világ építőművészetének jelenlegi fejlődési fokait fogja bemutatni művészeti és technikai szempontokból egyaránt. Leipzig városa 400.000 négyzetméternyi területet bocsátott a kiállítás rendelkezésére a Völkerschlachtdenkmal közelében, tehát a kiállítás nagyobb kiterjedésű lesz, mint a brüsszeli világkiállítás. A kiállítás célja, hogy kimerítő és részletes bizonyítást tegyen az egész világ architektúrájának fejlődéséről. Kétségtelen, hogy ez a kiállítás a legnagyobb mértékben aktuális, amit bizonyít az is, hogy az összes nemzetek már bejelentették részvételüket és most, a kiállítás megnyitása előtt háromnegyed évvel, máris 800.000 márká fölt be a kiállítási területek bérösszege fejében. Majdnem az összes európai nemzetek részt vesznek s még a távoli Japán is be akarja mutatni ez irányú haladását. Magyarországon a kereskedelmi miniszter most szólítja fel az érdekelt köröket a menél nagyobb számú részvételre. A kiállítás kiterjed az építkezés minden fajtájára, az épületépítkezéseken kívül a vasút-, hid-, víziépítkezésekre is és be fogja mutatni az összes technikai vívmányokat éppen úgy, mint a művészi fejlődést. A kiállítás fócsoportján kívül különös érdekességgel fog bírni Leipzig-Marienbrunn kertváros, amelyet ez alkalomra építenek fel 85 házból s amely a közönség elé fogja állítani a városépítkezésnek ezt a legmodernebb és legkedvesebb fajtáját. Mint történelmi érdekesség fog szerepelni a régi Leipzig, amely a hajdan oly sokat emlegetett város emlékét fogja feléleszteni. A kiállítás kiterjed a berendező művészetre is, s főval magában foglalja majd és feltárja a modern művészet legégetőbb problémáit. Ez kölcsönöz neki különös fontosságot. A modern művészeti kultúrának nincsen fontosabb kérdése, mint az építészeti úgy a berendezés, a technika, mint az artisztikum szempontjából s a legelső feladat az építészeti és a vele kapcsolatos feladatok megoldása. Remélhető, sőt bizonyos, hogy ez a nagyszabású kiállítás stettetni fogja a megoldást s ez megérteti velünk, hogy a jövő év májusa nevezetes dátuma lesz a modern művészet fejlődésének. — A magyar kormány még nem döntött afölött, vajjon hivatalosan részt vesz-e a kiállításon, vagy sem. S így a magyar építőművészeknek és építőiparnak a kiállításon való szereplése is kétséges.

ÜZLETI KÖNYVEK ES PAPIROKOK BERLINI KIÁLLÍTÁSA. Most, amikor az Országos Magyar Iparművészeti Társulat kereskedelmi grafikai kiállítása a közönség figyelmét a kereskedelemmel kapcsolatos nyomtatványokra felhívja, különös érdeklődésre tarthatnak számot azok az eredmények, amelyeket a nemrég Berlinben rendezett üzleti könyvek és papirosok kiállítása mutatott. A Künstlerhausban rendezett kiállítást egy értekezlet követte, amelyen Julius Klínger festőművész, mint előadó kifejtette, hogy bár a kiállítás kitűnően sikerült és bemutatta a legjobb eredményeket, amelyeket Németország produkált, mégsem tett bizonyosságot az üzleti berendezések artisztikumának kiterjedéséről. A kereskedőknek alig tízedrése vett igénybe üzleti nyomtatványainak elkészítésénél képzett művész erőket, a

többiek a régi, művészietlen úton mozognak. Másrészt pedig nagyon nagy az opportunista szellem, amely arra törekszik, hogy a művészetből reklámozót csináljon s ezért, amennyiben módjában áll, egyes nyomtatványok megtervezését művészekre bízva, egyéb nyomtatványait pedig a régi ízléstelen formában maradnak. Az igazi kultúra pedig azt követelné, hogy az összes nyomtatványokon szolid művészi ízlés vonuljon végig, amely egy belső szükségből, nem pedig feltűnési vágyból ered. Csak ilyen módon volna lehetséges az is, hogy az üzleti nyomtatványok a művészi ipar termékei maradjanak, amelyre a hivatásos művészet emberei csak vezető, irányító befolyással vannak, míg az említett reklámművészet csak néhány művésznek az üzleti grafika terére való kirándulását jelenti, amely mellett az illető cikkekkel foglalkozó ipar egészen a régi állapotban marad. A többi felszólalások is ezekben a keretekben mozogtak és abban a végső konzekvenciában állapodtak meg, hogy a legfontosabb teendő az üzleti nyomtatványok előállításával foglalkozó iparművészi irányú restaurációja.

IDEAL HOME. A „Daily Mail“ 1913-ban megismétli azt a kiállítást, amelyet már háromszor rendezett s amely az Ideális Otthont van hivatva bemutatni. Az „Ideal Home Exhibition London 1913“ nagy súlyt helyez arra, hogy a kiállításon a kontinens iparosai is részt vegyenek. Éppen azért a modern bútorkészítő iparosok számára ingyen bocsátja rendelkezésre a helyet a falakkal, tetővel stb. együtt, valamint ingyen végzi a felállítás, az eladás közvetítése és a csomagolással járó munkálatokat is, úgy, hogy a kiállító cégek csak a szállítás és a berendezés anyagának (szövetek, világítótestek stb.) költségeit viselik. A rendezőség azonban kifejezetten hangsúlyozza, hogy csak modern irányban dolgozó cégek közreműködésére reflektál s éppen azért fenntartja a jogot, hogy a beérkező kiállítási tárgyakat esetleg minden megokolás nélkül visszautasítsa.

MÚZEÁLIS ÜGYEK

AZ ORSZ. MAGYAR IPARMŰVÉSZETI MÚZEUM GYŰJTEMÉNYEI az utóbbi időben lényegesen gyarapodtak és érdekes és tanulságos látnivalót nyújtanak a nagyközönségnek és gyűjtőknek egyaránt.

A földszinti oldalsarnokban a Pesti Hazai Első Takarékpénztár ajándéka képpen a múzeum tulajdonába került arabs szoba és a XVII. századi gyógyszer-tár közt Nemes Marcell ismert műbarát gyűjteményét helyezte el az igazgatóság. Nemes Marcell válogatott gyűjteményét letétképpen engedte át. A XIV–XVI. századi egyházi faszobrok, egy oltárpredella, egy monumentális indiai Buddhafej, néhány pompás keleti szőnyeg, római üvegedények és végül a XIV. Lajos korabeli, békateknő-, elefántcsont-, gyöngy-

Különfélék

ház-, réz- és ónberakású Boulle-íróasztal a legértékesebb darabját.

A gyógyszerészár másik oldalán egy kisebb és egy nagyobb interiőr a XVIII. századi angol bútorkat foglalja magába. E kecses formájú és tökéletes szerkezetű bútorok jól érvényesülnek a koruknak megfelelő keretben.

A kisebb szobában látható Glück Frigyes gazdag evőeszközugyűjteménye, mely művészi értékű példányokkal illusztrálja az emberhez oly közelálló eszközök fejlődését. Első pillanatra is felötlík, hogy volt tulajdonosa szeretettel gyűjtötte a kések, villák és kanalak pompás sorozatát. Évek türelmes munkájának, kutatásának eredményét láthatjuk itt két szekrényben elhelyezve magunk előtt. Külön kiemeljük, hogy nem csupán a nagyértékű evőeszközsorozatot, hanem a befogadásukra szolgáló szekrényeket is az áldozatkész műbarát ajándékozta, hogy megfelelő keretben legyen a gyűjtemény bemutatható.

A nagyszobában felállított üvegszekrényben és a körülötte álló üveges angol szekrényekben a múzeum gazdag meissen-i porcellángyűjteménye van kiállítva. A régi anyag, mely azelőtt az úgynevezett francia teremben volt látható, szintén idekerült és most a Gerhardt-féle gyűjteményből vásárolt gazdag csoporttal a fejlődés teljes képét adja.

Lényegesen megváltozott a hollands fajánszok csoportja. Ennek a gyűjteménynek, főleg figurális része, meglehetősen gazdagodott. Az újabb szerzemények, részben a régibb hasonló anyaggal egyesítve, öt új szekrényben vannak felállítva. Az kétségtelen, hogy e páratlanul álló sorozat nagyban hozzájárult ahhoz, hogy a gyűjtők figyelme e jellegzetes és a külföld által is nagyrabecsült régi iparművészeti termékeinkre irányult. Éppen ezért a múzeum igazgatósága a gyűjteményhez méltó művészettörténeti monografiának kiadását tervezi.

KÜLÖNFÉLEK.

JUBILEUM. A „Magyar Szakírók Egyesü-
lete“ most ünnepelte fennállásának tizedik évfor-
dulóját. Oly időben, amikor a szakszerű irodalomra
még bizonyos fölényes tekintettel nézett le az iro-
dalom, mely a szakszerűlenségből kultuszt üzött,
bátorság és elhatározó erő kellett ahhoz, hogy a közös
érdekek védelmére ilyen egyesületet alakítsanak. És a
mostani jubileum fényesen igazolta azokat, akik annak
idején ettől a szakirodalom fellendülését várták. Az ipari,
a kereskedelmi, a közlekedési és pénzügyi szakajtó ma
jelentős tényezője annak a közgazdasági és iparszerű
életnek, amely nálunk folyik s ha újabb időben az
ízlés, a kvalitás és a művészet szempontjait is beleviszi
kritikáiba, akkor e részben csak a mi munkánkat
könnyíti meg, magyar iparművészekét, akik a szak-
sajtótól is elvárhatjuk a termelők és fogyasztók ízlésé-

nek a nevelését. De miránk nemcsak ebben a részben tartozik ez a jubileum, hanem kedves személyi tekintetekből is. Azok, akik ma a szakirodalom vezetőegyhéniségei, hosszú ideig voltak a magyar iparművészeti irodalomnak is munkásai a külföldi kiállításokon, utazások és szemlék közben gyűjtött megfigyeléseik gyakran a mi lapunk hasábjain jutottak az iparos- és művészvilág tudatába. Iparművészeti irodalmunk azóta maga is nevelt magának író-nemzedéket s a művészi kritika szempontjai gyakran különválnak azoktól, amelyeket az ipari szakértő tart a maga kritikája alapjának. De ez megfelel a helyes fejlődéssel járó elkülönülésnek: a művészetnek egyre demokratikusabbá kell válnia s a mindennapos élet egész körét átfognia, viszont az iparnak, még a szorosan vett technikának is, egyre nagyobb súlyt kell helyeznie a formai tekintetekre, a művészetekre. E célok munkásai két csoportban küzdenek, de egy akarattal, kölcsönös szeretettel s az ilyen alkalmak a meleg üdvözlésen felül a baráti összetartozás érzését váltják ki belőlük.

A JEGYGYŰRŰ REFORMJA. Az alkalmazott művészet ma minden téren forrong, változik, új ideák kerülnek felszínre, új szépségek teszik derűsebbé, finomabbá, művészibbé az emberi életet; minden használati tárgy, amelyre bármínő szempontból is szükségünk van, új karaktert, a modern, tisztultabb érzésekkel és gondolatokkal illő új formát nyer. Alig van az ipari tárgyak között olyan, amely ezen a változáson, ezen a jövő tökéletesség felé vezető átfomálódáson ne ment volna keresztül s azokat is, amelyek régi formájukban megmaradtak, rendesen valamely idegen körülmény, valamely hozzájuk fűződő hit vagy inkább babona akadályozott a modern átfejlődésben. A babona sehol sem érezteti magát olyan erősen, mint a jegygyűrűvel szemben. Az eljegyzés gyűrűje ma is az a síma, semmitmondó, egyhangú karika, amely már a Biedermeyer-időkben divatba jött s ma már az emberekbe belefészkelte magát az a tudat, hogy ez a gyűrű nem is lehet más, hogy jellege, rendeltetése, egészen mivolta erre az egyszerű, szellemtelen formára utalja s úgy értik, mintha valami szentségtörést követnének el akkor, ha ezen a formán változtatnak. Pedig ennek a konzervatívizmusnak ebben az esetben nincsen semmi értelme, alapja, nem egyéb üres babonánál. A jegygyűrű úgy történelmi fejlődésénél, mint rendeltetésénél fogva egészen más alakot, formát, kiállítást igényel, amint hogy a múltban a legváltozatosabb formákat mutatta is.

A jeggyűrű eredetileg hatalmas, jelentőségteljes szimbólum volt s csak az újkorban vesztette el lassanként ezt a szimbolikus jelentőseget, míg végre egyebet sem jelentett, mint az esketési cerimónia megtörténtét. Mi már teljesen elvesztettük annak tudatát, hogy a primitív leányvásárnak szimbolikus vásárrá való szelídülése csak igen lassú folyamat volt, hogy az emberek sokáig nem felejtették el a jegyajándékban rejlő jogi gondolatot, azt, hogy a jeggyűrű egyenes leszármazottja, helyettesítője a régebbi tényleges vételárnak s azért a jeggyűrűt, amelyet a vőlegény a menyasszonynak ajándékoz, tulajdonképpen a lebilincselés és birtokbavétel tényét jelenti. És akkor is, mikor a

kereszténység kiküszöbölte az elfejzésből ezt a régi, a pogány szellemre emlékeztető jogi gondolatot, egyidejűleg más, még mélyebb, még fenségebb tartalommal telítette: a szerelem, a türelem, az állandóság, az odaadás gondolatával. A gyűrű tehát, amely igen mély gondolatoknak kifejezője, sehogyan sem elégedhetett meg az egyszerű, kifejezéstelen külsővel, sőt ellenkezőleg, olyan formára törekedett, amely egyszerűen kifejezze a méltóságát, másrészt lehetőleg megszóltassa azt a szellemi tartalmat is, amellyel a gyűrű rendelkezett. Ezek után egészen természetes, hogy az ötvösművészetnek egyik legnevezetesebb, legtöbb változatosságra alkalmat adó produktuma éppen a jegygyűrű volt. Egy rövid pillantás az ötvösművészet emlékeit tartalmazó múzeumokba meggyőző arról, milyen hatalmas, előkelő multja van a jegygyűrűnek s milyen szegényes és szellemtelen ehhez képest a mi korunk. A komoly, ornamentális gót gyűrűk, a troubadour-idők beszőlő karikái, a reneszánsz csodálatosan finom alkotásai a jegygyűrűt valamennyien egészen más fényben és pompában mutatják be, mint a mi korunk.

A mi síma gyűrűnk csak takarékosági és főként nagyipari szempontok szüleménye. A gyáripar adta ennek a szellemtelen formának nagy népszerűségét, természetesen azért, mert ez a forma az en-gros termelés szempontjából igen alkalmas. De a nagyipari szempont, a gyáros kényelme igazán nem lehet irányadó a közönségre nézve akkor, amikor egy ilyen jelentős ékszerrel van szó, amely élete egyik legfontosabb eseményének szimbóluma. Másrészt pedig: az egyszerű, síma gyűrű egyáltalában nem felel meg a mai ember érzéseinek s nem tudjuk, miért kell az élet legfontosabb pillanatát egyazon ékszerrel jelképezni, amelyhez ilyenképpen hazugság tapad. A modern ötvösművészet ma már nagy haladást tett és képes arra, hogy a legkifejezőbb, legteljesebb művészi értékű gyűrűket bocsássa a közönség rendelkezésére, nem tudjuk, hogy a közönség miért ne venné igénybe. Természetesen akkor le kell mondani a gyűrűnek olyatén állandó hordásáról, amilyen most divatos, de azért ugyan nem lesz kár, mert nem valami dicséretes állapot az, hogy az asszonyok a jegygyűrűt, házasságuknak lelki tartalommal bíró jelentőségét sütés, főzés vagy bármilyen házimunkák alatt is az ujjukon tartják. Ami pedig éppen a lelki tartalmat illeti, annak kifejezésére a megtervezett, artisztikus gyűrű sokkal több lehetőséget nyújt, mint a síma karika. Ez utóbbi a házasságot holmi tömegintézménnyé alacsonyítja le, mindenki megkapja ugyanazt a gyűrűt, amelynek formája a házasságot egészen konvencionális jellegűvé teszi. A megtervezett gyűrű evvel szemben lehetővé teszi azt, hogy mindenki a maga egyéniségének megfelelő gyűrűhöz jusson, hogy a jegyajándék kifejezze azokat a szubjektív érzéseket, amelyek két embert egymáshoz fűznek s hogy mindenki úgy tekintsen a jegygyűrűre, mint olyan ékszerre, amely ebben a formában egyedül az övé, az ő lelkének része, a jegyesével való kapocs egyéni kifejezője. Mindezek után nagyon kíváncsi volna, ha a közönség — mert hiszen egyedül tőle függ — visszatérne az artisztikus gyűrűhöz. Hogy is mondja Bölcs Náthán a három gyűrűről szóló mesében? — „Az igazi gyűrű valószínűleg elveszett!” — Nos! keressük meg!

WALLOT †. Alig van egy esztendeje, hogy a hetvenedik születésnapját ünnepelte Németország, amely hálásan és tisztelő szívvel fordult a birodalmi gyűlés palotájának megalkotója felé. Az aggasztóan megvárta ezt az ünnepet s azután elbúcsuzott mindazoktól, akik szerették s akik elismeréssel adóztak az érdemeinek. Ilyenek pedig igen sokan vannak, mert kétségtelen, hogy Wallot markáns és nagyszabású egyéniség volt, előkelő képviselője az építés művészetének. Hetven esztendőskorában halt meg s ez a szám megérteti velünk, hogy nem lehetett forradalmár, új magasokba törekvő merész újtó. A stílusok korában született és megmaradt a stílusok mellett, de — és itt van a legtöbb érdeme — nem a szolgáló utánzásával. Nagy tudását eredetiséggel és tehetséggel párosította s a stílusokba, amelyekben dolgozott, annyi szellemességet, erőt és önálló kombinatív erőt tudott belevinni, mint csak igen kevesen. Korának legjobbjai közé tartozik és Németország nem hiába teszi le sírjára az elismerés és hála koszorúját.

VIRÁGDÍSZÍTÉS TELEKKÖNYVI BIZTOSÍTÁSA. Bécsben a császári palota (Burg) tőszomszédságában van a Michaelerplatzon a „Looschen” ház, melynek síma sivar homlokzata sok szóbeszédre adott alkalmat a bécsiek között. A városi tanács a homlokzatnak olyan alakban való megtartását, amilyenben azt a ház építője tervezte, igen érdekes feltételhez kötötte. Feltételül szabta ugyanis, hogy mind a három exponált homlokzatot megfelelő bronzvirágkosarakkal sűrűbben kell díszíteni, mint az jelenleg a második emeleten látható. A már meglevő 5 virágtartón kívül a Michaelerplatzi homlokzaton további öt — az eddigiekhez teljesen hasonló — bronzkosarat kell elhelyezni és pedig az egyes emeleteken szétosztva; azonkívül a Kohlmarktra és a Herrengassera néző összes másodemeleti ablakokat szintén díszes virágtartó kosarakkal kell ellátni. A tanács azonban nem elégedett meg annyival, hogy a virágok elhelyezésére szolgáló kosarak alkalmazását kívánta, — mert amint például itt Budapesten a legsűrűbben láthatjuk, a virágtartók rendszeren virág nélkül, árván lógnak a homlokzatokon, hanem elrendelte, hogy a ház mindenkor tulajdonosai kötelesek, mindaddig, míg a homlokzat jelenlegi alakjában van, ezekben az összes kosarakban nyáron át tarka, színes virágokat, télen pedig zöldlevelű növényeket tartani és ápolni; ezt a kötelezettséget pedig a telekkönyvbe való beiktatással kívánták biztosítani, minek ellenében visszaadják a tulajdonosnak eredetileg letett 80.000 kor. kaucióját.

ASZENT LÁSZLÓ TÁRSASÁG ÜVEGFESTMÉNYEI. A Szent László Társaság népháza nagy csarnokának üvegtetőzetén most helyezték el Szent László legendáit ábrázoló üvegfestményeket, amelyeket Ungvár Sándor festőművész tervezett. Az ötven méteres képsorozat Szent László legendáiból a következő jeleneteket ábrázolja: Arany János költeményei után Szent László füve, Szent László Moldvában, továbbá Szent László király és a kún, váradi templom építése, Szent László vizet fakaszt a sziklából, szekér viszi Szent László holttestét. A tetőzet az üvegfestészet régi módja szerint, ólommal keretezett színes üvegekből

készült. Az egész alkotásban nagy monumentális érzék, igazi ősmagyar erő és stílusérzék nyilatkozik meg. Az anyagok kötöttségének ellenére meglepő a terv és a kivitel harmóniája. Az igen jól sikerült művészi üvegező és üvegfestő munkát Waltherr Gida műintézetében végezték.

BABÁK. A művészethez semmi sincs közelebb, mint a játék. Mindkét cselekvési forma a lélek legmélyén találta eredetét és éppen azért mindkettő oly régi, mint maga az emberiség. Nem lehetne megállapítani, melyik volt előbb és melyik később, valószínű, hogy egyszerre születtek, sőt legelső kezdeteikben egyik volt. Mindkettő a lélek fölös energiámenységének születte a tulajdonképpen ma is nehéz volna különbséget tenni a kettő között. A különbség talán ezek mennyiségbeli, művészet és játék ugyanazon esztétikus vágy különböző formájú megnyilatkozásai, de míg az egyik magába szívja az emberi élet minden lelki elemét, ellenállhatatlan erővel kiterjeszkedett az egész emberiségre, a másik megmaradt a gyermekek világában, ahol tulajdonképpen nem egyéb, mint a művészetnek primitív és öntudatlan megnyilatkozása. A játék számai tehát elsősorban és kettősen is érdeklik a művészettörténetet: a játszó gyermek és a játékok előállításával foglalkozó művészet szempontjából. Mindkét szempontból a játék valamennyi száma között a legelső helyen áll az emberi alak mása: a baba. Ez a játékok történetének legősibb és egyszersmind leggyakrabban előforduló eleme, amely híven végigkíséri az emberiséget a primitív koroktól egészen a mai fejlettségi fokig. Eljátszani az emberi, a valóságos emberi életet — ez a játék örökké érdekes, mindig izgató formája és embert teremteni, mását adni a valóságos embernek — ez a művészetnek legrégebbi, soha el nem halványuló ideálja. A legritkább esetben igen természetesen a művészet és a mesterség teljesen összefolytak s azok a kis köből csiszolt emberi típusok, amelyek a neolitikus korszakból reánk maradtak, éppen úgy szolgálhatták a játék céljait, mint ahogy legelső megnyilatkozásai a művészetnek. Sőt ebben az időben a vallás is használta ezeket az emberalakú figurákat s valószínűleg éppen a fetisizmus által nyerte ez a mesterség az egyre nagyobb és nagyobb tökéletességet. Éppen a vallás okkupáló hatása miatt nincsen a játékbabának ebben a korban önálló története. Még az egyiptomiaknál is nagyrészt vallásos vagy kegyeleti szerepet játszottak a babák, apró kis női alakokat helyeztek el a sírokban, az elhunyt túlvilági szolgálóinak szimbólumait. Itt azonban már ráakadunk a játékok határozott nyomaira: mozgatható szájú krokodilusokra és más egyebekre, amelyekből egészen biztosan következtethető, hogy náluk már ismeretesek voltak a gyermeki játékoknak nálunk szokásos formái. Ugyanez áll az antik kultúrára, amelyben a játékbabák már nagy elterjedtségnek és ennélfogva nagy tökéletességnek is örvendtek. A görög kor babái agyagból készültek, nagy számban készültek mozgatható karokkal és lábakkal és ebben az időben szokássá vált a babák felöltöztetése is. Több

síremlék és más dombormű ábrázol babákkal játszó leányokat. Különben a görög művészet fejlettségét a cserépbabák mutatják a legtisztábban, amelyeknek rendeltetése jórészt szintén a játék volt s amelynek csodálatos finom bája, kifejezésteljes tökéletessége eléggé méltatott. Az agyagbabák megmaradtak a középkorban is, bár kvalitásuk sokat veszített úgy a technika, mint a szépség tekintetében. A középkorban azonban divatba jöttek a fababák is, amelyeknek készítése külön mesterembereket foglalkoztatott s amelyek mozgatható tagokkal úgy készültek, hogy a kor szellemének oly kedves lovagjátékokat lehetett velük vívni. Ebben az időben nagy lendületet adott a babakészítő mesterségnek a vallás is a betlehemek által, ez később a reneszánsz idején még fokozódott úgy, hogy az olasz és francia betlehemek egészen csodálatos tökéletességet adtak neki. A reneszánsz idejében keletkezett a nürnbergi híres játékipar és erre a korra esik a papier-machének, a babagyártás kedves anyagának feltalálása is. A XVIII. század folyamán Franciaország veszi át a vezetést és ebben az időben egészen hihetetlen magasságokba szökött a babakultusz. Maga a baba teste és feje nem sokat változott, megmaradtak az ormóllan fababák, de a baba-toilették a legnagyobb fényűzéssel készültek s nem volt ritkaság az olyan baba, amelyért 20–22.000 livrest is fizettek. Az anclen régime babái tökéletes divathölgyek voltak, akiknek megvolt a maguk garde-robeja éppen úgy, mint bármelyik femme du mode-nak. Természetesen Páris volt a játékipar központja, itt voltak a legnevezetesebb játékkereskedések, amelyek közül a legnagyobb hírre tett szert az: Au singe violet. A technika is egyre tökéletesedett, megszülettek a hajás, az alvó, a beszélő babák, majd a XIX. század elején, az empírkorban és különösen Angliában a karakterbabák is. A XIX. század nagy gyáripára azután rávetette magát ennek a szükségletnek a fedezésére is és bizony nem valami szerencsésen. Megcsinálták a babatípusokat, az élettelen, szellemtelen, örökké mosolygó porcelánfejeket, amelyek még manapság is annyira el vannak terjedve, mint a gyáripár izléstelenségének éber tanubizonyságai. A legújabb időben azonban az iparművészet figyelme kiterjedt a gyermekjátékokra is és ma már nem ritkák a szellemes, izléses formájú babák. Mult számunkban volt alkalmunk bemutatni néhányat Käthe Kruse babái közül, hasonló bájos apróságok ma már öröndetesen nagy számban készülnek. Igen érdekesek a karakterbabák, amelyek a mindennapi élet ismert típusait jellemző kiállításban ábrázolják. A gyermekjáték lassanként hozzásimul a gyermek lelkéhez és arra törekszik, hogy meglegyenek benne azok az elemek, amelyeket a gyermek megért és szeret. Bár kétségtelenül ez nagyon nehéz dolog. Mert az okos felnőtt csodálkozva áll a rongyból készített, krumpli-fejű baba előtt, amelyet kis gazdája oda nem adna a világ valamennyi babájáért sem. És semmiféle okoskodás nem világítja meg előttünk azokat a szépségeket, amelyeket az ő érző lelke egy ilyen primitív kis tákolmányba beleképzel.

